

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální patologie a sociologie

**Osobnost a motivace pachatele trestného činu
zanedbání povinné výživy**

Bakalářská práce

Autor: Kateřina Hynková
Studijní program: B 7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální patologie a prevence
Vedoucí práce: PhDr. Jan Hubert

Zadání bakalářské práce

Autor: Kateřina Hynková

Studium: P14P0483

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální patologie a prevence

Název bakalářské práce: **Osobnost a motivace pachatele trestného činu zanedbání povinné výživy**

Název bakalářské práce AJ: Personality and motivation of the perpetrator of criminal act of neglected mandatory alimony

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá osobností a motivací pachatele trestného činu zanedbání povinné výživy. V úvodu je práce zaměřená na osobnost pachatele trestného činu. Na základní biologické, psychologické a sociologické aspekty osobnosti. Dále se zabývá motivací pachatele trestného činu k protiprávnímu chování, příčinami protiprávního jednání a nakonec faktory ovlivňující toto chování. V teoretické části jsou uvedeny základní pojmy výživného a vyživovací povinnosti podle aktuální právní úpravy. Dále se práce zaměřuje na rozbor trestného činu zanedbání povinné výživy dle ustanovení §196 trestního zákoníku včetně přiblížení druhů trestů a vhodnosti jejich užití. Součástí práce je i objasnění institutu účinné lítosti u tohoto trestného činu. Výzkum je proveden kvalitativní metodou polostrukturovaného rozhovoru s odborníky, kteří se zabývají uvedenou problematikou. V závěru práce jsou uvedeny vybrané příklady z policejní praxe a zároveň zde prezentují svůj pohled a názor na tuto problematiku.

CAKIRPALOGLU, Panajotis. Úvod do psychologie osobnosti. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 287 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4033-1. NAKONEČNÝ, Milan. Motivace lidského chování. Vyd. 1. Praha: Academia, 1996, 270 s. ISBN 80-200-0592-7. KOUDELKA, Ladislav. Lichva: trestný čin a společenský jev. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2014, xvii, 257 s. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-435-4. POLIŠENSKÁ, Petra. Přehled judikatury ve věcech vyživovací povinnosti rodičů. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, 430 s. Judikatura (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-046-2.

Garantující pracoviště: Katedra sociální patologie a sociologie, Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Jan Hubert

Oponent: PhDr. Jiří Kučírek, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 5.1.2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího práce (PhDr. Jana Huberta) samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 24. 4. 2017

Kateřina Hynková

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Janu Hubertovi za odborné vedení bakalářské práce, dále za pomoc a cenné rady při jejím zpracování. Také děkuji všem respondentům, kteří se zúčastnili výzkumného šetření.

Anotace

HYNKOVÁ, Kateřina. *Osobnost a motivace pachatele trestného činu zanedbání povinné výživy*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2017. 57 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá osobností a motivací pachatele trestného činu zanedbání povinné výživy. Cílem práce je zmapovat osobnost pachatele a jeho motivaci, která vede ke spáchání tohoto trestného činu. Text práce se skládá z teoretické a praktické části. V teoretické části je práce zaměřena na osobnost pachatele trestného činu. Dále se zabývá motivací pachatele trestného činu k protiprávnímu chování a faktory, které toto chování ovlivňují. Jsou zde uvedeny základní pojmy výživného a vyživovací povinnosti podle aktuální právní úpravy. Práce se také zaměřuje na rozbor tohoto trestného činu dle ustanovení § 196 trestního zákoníku včetně přiblížení druhů trestů. Součástí práce je objasnění institutu účinné lítosti u trestného činu zanedbání povinné výživy. Výzkumná část je provedena kvalitativní metodou. K získání potřebných informací je využita technika polostrukturovaných rozhovorů s odborníky, kteří se uvedenou problematikou zabývají. Závěr práce se věnuje interpretaci výsledků výzkumného šetření a zároveň jsou zde uvedeny vybrané příklady z policejní praxe.

Klíčová slova: osobnost pachatele, motivace k protiprávnímu jednání, trestný čin, výživné, vyživovací povinnost, zanedbání povinné výživy, účinná lítost

Annotation

HYNKOVÁ, Kateřina. *Personality and motivation of the perpetrator of criminal act of neglected mandatory alimony*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2017. 57 pp. Bachelor Degree Thesis.

The bachelor thesis deals with the personality and motivation of the perpetrator of the criminal offence concerning the negligence of alimentation duties. The aim of this thesis is to map the perpetrator's personality and motivation which lead to the offence. The text consists of a theoretical and a practical part. The theoretical part focuses on the perpetrator's personality and furthermore, it analyses their motivation for the unlawful action, and factors that influence this kind of behaviour. Moreover, the terminology dealing with child support payments, based on the current legislation, is mentioned here. Additionally, the thesis focuses on the analysis of this criminal offence in accordance with the regulations of the penal code's 196th article, including the description of the penalties' types. This thesis also clarifies the institute of active repentance in case of the criminal offence concerning the negligence of alimentation duties. The practical part is realised by means of a qualitative method. The technique of semi structured interviews with specialists, who deal with the above-mentioned issue, is used to acquire the necessary information. The conclusion deals with the interpretation of the research's results, and moreover, examples from the police experience are mentioned here.

Keywords: personality of the offender, motivation for an lawless behaviour, criminal act, alimony, maintenance obligation, negligence of alimentation duties, active repentance

Obsah

Úvod.....	8
1 Osobnost pachatele trestného činu zanedbání povinné výživy.....	10
1.1 Pojetí osobnosti.....	11
1.2 Typologie osobnosti pachatele	12
1.2.1 Biologické aspekty osobnosti pachatele.....	13
1.2.2 Psychologické aspekty osobnosti pachatele.....	14
1.2.3 Sociologické aspekty osobnosti pachatele	15
2 Motivace a příčiny pachatele k protiprávnímu jednání	16
3 Faktory ovlivňující osobnost pachatele trestného činu.....	17
3.1 Rodina a formování osobnosti.....	18
3.2 Škola a její vliv	18
3.3 Vrstevnické skupiny a jejich kolektiv	19
3.4 Média.....	20
4 Právní úprava a vymezení základních pojmů	21
4.1 Pojem výživné a vyživovací povinnost	23
4.2 Druhy vyživovací povinnosti.....	23
4.2.1 Vyživovací povinnost mezi manžely	24
4.2.2 Vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely	24
4.2.3 Vyživovací povinnost mezi rodiči a dětmi.....	25
4.2.4 Vyživovací povinnost mezi potomky a předky.....	25
4.2.5 Výživné a zajištění úhrady některých nákladů neprovdané matce	26
5 Rozbor trestného činu zanedbání povinné výživy	26
5.1 Objekt trestného činu zanedbání povinné výživy.....	27
5.2 Subjekt trestného činu zanedbání povinné výživy	28
5.3 Druhy trestů	29
6 Institut účinné lítosti	30
7 Vlastní kvalitativní výzkumné šetření	32
7.1 Výzkumný problém a metody výzkumného šetření	32
7.2 Charakteristika respondentů	34
7.3 Prezentace výsledků výzkumného šetření	35
7.4 Závěr výzkumného šetření.....	44

Závěr	48
Seznam použitých zdrojů.....	50
Příloha č. 1: Přepis vybraného rozhovoru.....	54

Úvod

Ve své bakalářské práci se zabývám osobností a motivací pachatele trestného činu zanedbání povinné výživy. Cílem této práce je zmapovat osobnost pachatele a jeho motivaci, která vede ke spáchání tohoto trestného činu. Výběr tohoto tématu mi nezabral příliš mnoho času. Chtěla jsem se zaměřit na něco, co je v naší společnosti velmi časté, a řadí se mezi závažné patologické jevy. Trestný čin zanedbání povinné výživy patří v České republice mezi druhý nejčastěji páchaný trestný čin a s tímto trestným činem se setkáváme téměř každý den. Každý z nás je synem či dcerou, rodičem či prarodičem nebo bývá velmi často sourozencem, kamarádem a z tohoto důvodu se tento problém týká skoro nás všech. Stále se jedná o velmi aktuální téma, vzhledem k tomu, že se každé druhé manželství či partnerství rozpadá. A proto byl toto důvod volby tématu mé bakalářské práce. Tato práce chce upozornit na aktuálnost zmíněné problematiky.

Určitě bylo toto téma již mnohokrát zpracováno, avšak myslím si, že je velmi potřebné se jím zabývat opakovaně jelikož procento neplaticích stále narůstá. To dokazují současné mezilidské vztahy a s tím spojené velmi vysoké procento rozvodovosti. Stále se zvyšující počet rodičů, kteří tuto povinnost nedodržují, se může stát možným sociálním problémem 21. století. V České republice žijí tisíce dětí pod hranicí chudoby z důvodu neplacení výživného. Není to spravedlivé, protože na to doplácí děti, které nemohou za tak rozšířenou nezodpovědnost svých rozvedených rodičů. Zákony v České republice umožňují neplatit alimenty na své děti, i když vás k tomu vyzve soud. Zřejmě je chyba již v samotném systému vyměřování a vymáhání výživného. Samotné výživné je od začátku problematicky stanovováno.

Hlavní důraz v této práci je věnován vyživovací povinnosti rodiče k dítěti, jakožto nejrozšířenější problematice. V současné době je vyživovací povinnost upravena v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Tato právní norma vešla v platnost 1. 1. 2014 a přinesla změnu dosavadní právní úpravy. Do této doby byla základní práva a povinnosti vztahů v rodině obsažena v již neplatném zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. Dále nalezneme trestný čin zanedbání povinné výživy také v ustanovení § 196 trestního zákoníku, zákona č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

V teoretické části se zaměřuji na osobnost pachatele trestného činu. Na jeho základní biologické, psychologické a sociologické aspekty osobnosti. Dále se

zabývám motivací pachatele trestného činu k protiprávnímu chování a také příčinami tohoto jednání. Jsou zde také uvedeny základní pojmy týkající se výživného a vyživovací povinnosti podle aktuální právní úpravy. Dále se práce zaměřuje na rozbor tohoto trestného činu dle § 196 trestního zákoníku včetně přiblížení druhů trestů. Součástí práce je i objasnění institutu účinné lítosti u tohoto trestného činu.

V praktické části, jsem si jako formu výzkumného šetření, zvolila kvalitativní metodu. Nejprve jsem si stanovila výzkumný cíl a výzkumné otázky. Cílem bakalářské práce je zmapovat osobnost pachatele a jeho motivaci, která vede ke spáchání trestného činu zanedbání povinné výživy. Ze základních výzkumných otázek jsem dále stanovila otázky tazatelské. Na tyto tazatelské otázky mi odpověděli odborníci, kteří se zabývají uvedenou problematikou. Tito respondenti mi odpověděli formou polostrukturovaných rozhovorů na stanovené tazatelské otázky, pomocí nichž jsem došla k určitým závěrům a cílům.

Závěrečná část je zaměřená na stručné shrnutí mé práce. Dále jsou zde uvedeny vybrané příklady z policejní praxe a zároveň zde prezentuji svůj pohled a názor na tuto problematiku. Tato práce by měla být přínosem všem, kteří se s uvedenou problematikou nějakým způsobem potýkají. Ať už jí znají z vlastní zkušenosti, příbuzenských vztahů, vztahů z okolí, nebo se pouze chtějí dozvědět více o tomto trestném činu.

V bakalářské práci postupuji podle právní úpravy účinné od 1. 1. 2014.

1 Osobnost pachatele trestného činu zanedbání povinné výživy

Podle Záhorské je osobnost pachatele trestného činu velmi rozsáhlé a složité téma, které nemá doposud dáno jasné schéma vzniku takovéto osobnosti. Osobnost je v dnešní době hlavním psychologickým tématem téměř ve všech disciplínách. Velmi využívaný je tento pojem zejména v oboru psychologie avšak používají ho i jiné obory, mezi které patří například filozofie, sociologie, pedagogika nebo právo. Počátkem 20. století byl pojem osobnost zaveden právě do psychologie. V této době se ukázalo velmi důležitým úkolem studovat právě duševní život člověka jako celek. U každého jedince můžeme v jeho chování a prožívání zpozorovat něco, co je pro něho relativně stálé a nemění se. Takovéto chování je projevem relativně trvalých osobnostních dispozic. Za relativně stálé charakteristiky osobnosti se považují schopnosti, temperament, charakter a motivační struktura daného jedince. Struktura osobnosti se utváří během života a vyzrávání jedince (Záhorská, 2007, s. 29-31).

Jak uvádí Nakonečný, osobnost je pojmenování pro individuální celek dispozic k psychickým reakcím, který způsobuje, že ve stejné situaci reagují lidé různě, a že tyto reakce vykazují určitou jednotu cítění, myšlení, vnímání, představ a snah (Nakonečný, 1995, s. 9). Osobností pachatele se věnuje také Čírtková, která tvrdí, že v psychologii pojem osobnost otevírá prostor pro široké pole různých problémů, hledisek a otázek zkoumání. Mezi ty nejzákladnější patří struktura osobnosti, dynamika osobnosti, vývoj osobnosti nebo poznávání osobnosti. Téměř každý psychologický výzkum kriminality začíná či končí u problematiky osobnosti. V souvislosti s osobností pachatele se psychologie zajímá o dvě základní otázky. Za prvé, jak dospívá jedinec k připravenosti jednat delikventním způsobem. Jaké jsou jeho duševní pochody a vlastnosti. Druhá otázka směřuje k zjištění, zda se pachatelé vyznačují určitými psychickými zvláštnostmi, které je odlišují od nepachatelů. Pokud tomu tak je, zkoumá, o které zvláštnosti popřípadě vlastnosti se jedná (Čírtková, 1998, s. 66-67).

Jak říká Cakirpaloglu, vesměs každá teorie osobnosti se snaží vymezit základní charakteristiky a podstatu osobnosti. Gordon Allport publikoval rozsáhlý přehled padesáti psychologických vymezení pojmu „osobnost“. Takto početné množství psychologických definic dokazuje rozmanitost psychických procesů a individuálního projevu osobnosti. Zdroje, které použil, ukazují, že kromě psychologů se tímto fenoménem osobnosti zabývají také filozofové, sociologové nebo právníci. Většina

definice vyzdvihuje, že: „*Osobnost představuje souhrn, souvislost či propojení charakteru, temperamentu, schopností a také konstitučních vlastností člověka.*“ Cakirpaloglu dále uvádí, že osobnost je výraznější, pokud dokáže upoutat pozornost ostatních lidí. Ve svých pokusech definovat osobnost člověka se shodují právě psychologové a tvrdí, že se jedná o poměrně stabilní, komplementární a konzistentní systém jedinečných vlastností, obsahů a projevů člověka (Cakirpaloglu, 2012, s. 16-19). Popsat osobnost pachatele nám umožní porozumět jeho delikventnímu chování. Následně toto chování vysvětlit a zvolit nejefektivnější metodu pro zacházení s tímto typem pachatele do budoucnosti.

1.1 Pojetí osobnosti

Podle Balcara se v obsahu současného pojmu osobnost uplatňují i tisícileté evropské myšlenkové tradice avšak já se zaměřím na současné pojetí osobnosti. V současné době je pojem osobnosti vymezen různě, je to postavení odlišené od významu. Například můžeme o někom říci, že je „plachá osobnost“, tím daného člověka ztotožníme s jeho převládající vlastností, tedy s tím, že se právě plachost jeví jako jeho nejvýraznější znak. Dalším znakem osobnosti je její individualita. Všichni lidé se určitým způsobem odlišují od ostatních jedinců. Každý člověk je jedinečný útvar, jedinečná osobnost. Dle Kluckhohna a Murrayho (1953) je každý člověk v určitých ohledech jako všichni ostatní lidé, jako někteří ostatní lidé nebo jako žádný jiný člověk. Podle Tardyho (1964): „*Osobnost lze považovat za temnou stránku, jejíž strukturu neznáme, ale můžeme ji vystihovat modelem, který vyhovuje zjištěnému spojení stavu vstupu a výstupu (podnětům a reakcím)*“ (Balcar, 1991, s. 13-14).

Jak uvádí Nakonečný, pojetí osobnosti je vnímáno a používáno v různých významech. Jiný význam má v psychologii, sociologii a jiný zase například ve vědách právních. Každý jedinec reaguje na danou situaci různě, to znamená, že každý reaguje svým osobitým způsobem. Mnozí hned propadají panice, kdežto jiní zachovají relativní klid, a každý přitom myslí na něco jiného. Ve stejné situaci reagují různí lidé různými způsoby. Z toho, co je uvedeno, vyplývá, že osobností je každý, kdo začne vykazovat lidskou formu fungování. Dnes existují velmi rozdílná pojetí osobnosti (behavioristické, fenomenologické, empirické, vědecké a filosofické pojetí osobnosti) a tudíž se také objevují různé definice osobnosti a pojmu osobnosti,

kteřé vyjadřují zásadní rozdíly v přístupu k osobnosti. Například J. P. Guilford (1959) definuje osobnost jako „jedinečný vzorec rysů“, E. R. Guthrie (1944) ji definuje jako „systém zvyků“, R. B. Cattell (1965) ji zase definuje jako „chování člověka v určité situaci“ (Nakonečný, 1995, s. 9-11).

Podle Vágnerové funguje osobnost člověka jako integrovaný celek a zároveň určuje, jak se bude určitý jedinec projevovat a jak bude reagovat v různých situacích. Při poruše osobnosti se způsob chování takového jedince v utváření vztahů k okolí liší od standardního chování společnosti. Tito lidé mají sklon reagovat na běžné podněty neobvyklým způsobem a následně tyto projevy mohou vést k různým objektivním i subjektivním potížím a disharmonii. Každá osobnost člověka je individuální a typická pro své charakteristické rysy a můžeme říci, že je i relativně stabilní (Vágnerová, 2008, s. 511).

1.2 Typologie osobnosti pachatele

Typologie osobnosti pachatele si klade otázku, jak se liší pachatelé trestných činů mezi sebou navzájem a o jaké zvláštnosti v chování se jedná. K tomu je nutné, aby byl takový jedinec důsledně a velmi podrobně zkoumán odborníky z mnoha oborů, například psychologie, sociologie, kriminologie, genetiky a řadou dalších specializovaných disciplín. Balcar tvrdí, že jsou si někteří lidé po duševní stránce výrazně podobní a zároveň se svými společnými znaky výrazně liší od jiných osob. Z tohoto důvodu můžeme uspořádat jedince do určitých skupin a následně každou skupinu vystihnout určitým vzorcem osobnostních vlastností. Takovýto vzorec a následná skupina osob, které je tento vzorec přiřazený, je nazývána jako osobnostní typ. Uvedenou typologii pak tvoří úplný přepis, který stanovuje pravidla pro zařazení jedince do určitého a vymezeného počtu typů. Osobnostní typologie se pak stává nástrojem pro vystižení osobnosti z psychologického pohledu a to alespoň ve vlastnostech, které jedinec sdílí s některými dalšími lidmi. Základním záměrem typologie osobnosti je rozčlenit osoby do skupin podle vlastností. V psychologii se můžeme setkat se spoustou typologických soustav. Je možno je rozčlenit z hlediska rozsahu na typologii jednotlivých duševních funkcí například typy vnímání, pozornosti a paměti. Dále na typologii duševních struktur kam zařadíme například temperament nebo hodnotové orientace. Další typologie je pro celkový popis

osobnosti daleko významnější. Jedná se o popis osobnosti z hlediska obsahu (Balcar, 1991, s. 70–72).

Jak uvádí Nakonečný, být typický znamená být svérázný ale nikoli jedinečný. Podle něho termín „typ“ vyjadřuje sdílený svéráz, určitou charakteristiku, která je vlastní celé skupině lidí avšak nikoli všem lidem, ale pouze některým lidem, kteří mají něco výrazně společného například zájmy nebo úroveň inteligence. U mnoho lidí se projevuje jednota individuality a typu. To znamená, že jsou jedineční, ale současně mají s některými lidmi něco společného, něco co je výrazně charakterizuje jako určitou skupinu. Například podle C. G. Junga, lze jedince třídit na dvě velké skupiny. Na introverty a extroverty. Introvertní člověk je více zaměřený sám na sebe a na svůj vnitřní svět. Je uzavřený, nepřístupný a vnější svět ho spíše obtěžuje. Tento typ člověka je nedůvěřivý a často se stahuje sám do sebe. Oproti tomu extrovert se více zaměřuje na venek, na realitu. Je společensky založený, otevřený a závislý na mínění ostatních lidí. Dále existují různé psychologické typologie nebo také konstituční typologie což jsou typologie, které zkoumají jedince podle stavby jeho těla (Nakonečný, 1995, s. 135-150).

1.2.1 Biologické aspekty osobnosti pachatele

Podle Krause a Hroncové patří biologické teorie mezi nejstarší teorie vůbec. Tyto teorie tvrdí, že dědičnost případně v kombinaci s jinými dispozicemi, může způsobit deviantní chování jedince. Pro takovéto jednání je určující biologická podstata člověka, která předurčí jeho následný vývoj. Jednou z biologických teorií je, že zločincem se člověk rodí vzhledem k jeho genetické výbavě a to bez ohledu na to v jakém prostředí se jeho osobnost vyvíjela. Významným představitelem typologie tohoto druhu je zakladatel italské pozitivistické školy Cesare Lombroso, který přišel s teorií o tzv. rozeném zločinci. Dalším příkladem typologie vycházející z biologických aspektů je konstituční teorie německého psychiatra Ernsta Kretschmera. Ten jedince rozdělil na tři základní typy – astenický, pyknický a atletický a přiřadil jim určité psychické vlastnosti. To inspirovalo harvardského profesora Williama H. Sheldona. Sheldon vytvořil nejznámější klasifikaci lidských typů na základě zkoumání lidských těl z různých stran. Nakonec rozlišil endomorfní, mezomorfní a ektomorfní typy jedince, kteří se vyznačují rozdílným temperamentem a stupněm mentální úrovně. Endomorfnímu typu jedince přisoudil znaky

pohodlnosti, společenskosti a družnosti. Typ mezomorfní vyznačil jednáním bez zábran, zálibení v dobrodružství, výbušností a agresivitou. Poslední typ ektomorfní je charakteristický pro bystrost smyslů a rychlé reakce. Lidé tohoto typu často bývají introvertní orientace (Kraus, Hroncová, 2010, s. 14-15).

Dále Kraus uvádí klasický výzkum představitele H. Goddarda, který se zaměřoval na mentálně retardované jedince. Goddard byl přesvědčen, že za jednou z hlavních příčin delikventního chování stojí nízká úroveň mentálních schopností. Zkoumal šest generací rodu Kalliaků. Martin Kalliak byl voják, který měl potomky se dvěma ženami. V první nemanželské větvi měl potomky s retardovanou dívkou, ve druhém manželství zplodil děti s bohatou a zdravou ženou. V první nemanželské linii bylo zjištěno více mentálně retardovaných a asociálních jedinců než tomu bylo u dětí, kteří pocházeli z druhé, manželské linie. Výsledky toho výzkumu Goddard prezentoval jako dědičnost mentálního postižení (Kraus, 2015, s. 30-31).

1.2.2 Psychologické aspekty osobnosti pachatele

Podle Krause a Hroncové je pro psychologické teorie charakteristické, že vycházejí z psychiatrické, psychoanalytické nebo behavioristické tradice. Duševní život je ovládán pudy, a pokud je některý z pudů potlačován, může to vést ke konfliktu. Tato teorie Sigmunda Freuda vychází právě z koncepce psychoanalytické. Mezi další psychoanalyticky ovlivněné psychology patřil anglický psycholog John Bowlby. Ten se deviantní jednání snažil vysvětlit z hlediska rané socializace, v této době se vytváří postoje vůči hodnotám a normám. Podle něho většina delikventních jedinců trpěla nedostatkem mateřské lásky již v dětství. Na Freudovu strukturu (id, ego, superego) navázal se svou typologií Richard L. Jenkins, který na základě výzkumů tvrdil, že existují tři základní typy špatně uspořádané struktury osobnosti. Později přiřadil další, čtvrtý typ a ten nazval typem nezralým.

1. typ – „nesocializovaný agresivní“ – velmi obtížná resocializace
2. typ – „socializovaný agresivní“ – možnost resocializace
3. typ – „úzkostný“

Americký psycholog a sociolog John Dollard se pokusil o integraci psychoanalýzy a behaviorismu. Předpokládal, že člověk má vrozené instinkty, které ovlivňují jeho vývoj. Na tomto základě uvedl teorii frustrace a agrese. Frustrace může uvolnit agresivní jednání, které následně vede k vybití jedince. Naopak jiní

autoři spojují vznik a rozvoj deviantního jednání s vývojem morálního života, tedy s morálkou. Mezi tyto autory patřil autor švýcarského původu Jean Piaget, který rozlišil dvě stádia morálního vývoje. Heteronomní stádium, jehož chování je určováno postupně přebíranými normami a stádium autonomní, jehož chování je určeno vlastními, zvnitřněnými normami. Jiný pohled do této problematiky přináší kanadský psycholog Albert Bandura, který připisuje velký význam imitaci a identifikaci. Násilné vzory jednání například při sporech v rodině se přenášejí z generace na generaci, tedy z rodičů na své děti. Jedná se o tzv. sociální učení, které Bandura považuje za rozhodující prvek, který vede ke strukturované osobnosti (Kraus, Hroncová, 2010, s. 16-18).

1.2.3 Sociologické aspekty osobnosti pachatele

V těchto aspektech osobnosti pachatele dochází zejména ke zkoumání sociálního prostředí, ze kterého pachatel pochází. Biologické i psychologické aspekty osobnosti pachatele, kterým se věnuji v předcházejících kapitolách, sice mohou přinést celou řadu pozoruhodných výsledků, ale při vysvětlení podstaty deviantního chování nelze opomenout ani spojení se sociologickým poznáním. Jak říká Komenda, zatímco biologické a psychologické aspekty osobnosti pachatele vycházejí především z analýzy individua, sociologické aspekty osobnosti pachatele přisuzují rozhodující vliv právě společnosti. Deviace ze sociologického pohledu často představují hrozbu celé společnosti. Jedná se o nekonformní chování, které je v rozporu s určitými pravidly, které uznává většina jedinců. Takovéto chování představuje hrozbu sociálnímu řádu a tím spojené nebezpečí pro sociální stabilitu celku. Porušení sociálních norem může rozložit daný sociální řád a způsobit tak destrukci celé společnosti (Komenda, 1999, s. 148).

Patří sem například teorie anomie od francouzského sociologa E. Durkheima. Ve své teorii tvrdí, že kriminalita existuje v každé společnosti a tudíž se jedná o normální jev. Neexistuje společnost, ve které by nebylo zločinu. Durkheim se snažil vysvětlit negativní sociální jevy výhradně sociálními příčinami. Nárůst patologických jevů může vyústit v anomii, což je stav, který Durkheim charakterizuje jako rozklad sociálních norem, kdy přestávají platit pravidla soužití i zákony. Problém anomie propojil se sebevraždností. Byl první, kdo spojoval sebevražedné jednání s ekonomickým stavem společnosti, protože tvrdil, že

sebevražednost souvisí s tlakem sociálního prostředí, ve kterém jedinec žije. Tento koncept anomie následně rozpracoval americký sociolog Robert K. Merton, který s ním souhlasil, že sociální deviace jsou produktem struktury společnosti (Kraus, Hroncová, 2010, s. 19).

2 Motivace a příčiny pachatele k protiprávnímu jednání

Nejdůležitějším úkolem vždy bylo a bude vysvětlit, proč se lidé chovají tak, jak se chovají. Pokud to vztáhneme na problematiku neplacení výživného, tak proč se někdo v této situaci zachová správným způsobem tedy ohleduplně ke svému bývalému partnerovi a zároveň ke svému dítěti (případně dětem) a platí výživné tak jak má a jiný se v podobné situaci zachová lhostejně a zdrženlivě. Proč se dotyčný jedinec chová tak jak se chová a jaký k tomu má důvod, tedy motiv? Motivaci lze podle Balcara subjektivně pozorovat jako prožívání směřující k jednání, nebo naopak objektivně jako chování směřující k určitému cíli (Balcar, 1983, s. 114).

Způsob chování vyplývá z toho, jak interpretujeme situaci, v níž se právě nacházíme. Nakonečný tvrdí, že se různí lidé ve stejné situaci chovají různě, podle toho, jak se v ní naučili dosahovat určitých cílů. Různé způsoby, kterými se lidé prezentují, aby dosáhli obdivu či uznání nebo získali souhlas jiných apod. Motivace dává chování jednotu a význam a strukturuje spolu s kognitivními procesy pohybu tak, že vykazují smysluplné aktivity. Podle P. G. Zimbarda (1983, s. 344) je motivace pojem, který vyjadřuje určité závěry z toho, co je pozorováno, totiž z toho, že chování směřuje k dosažení určitých cílů a že probíhá s určitým úsilím (Zimbardo: In Nakonečný, 1996, s. 12).

Motivace je ústředním problémem subjektivní stránky trestného činu, jak tvrdí Čírtková. Podle ní při rozboru motivace odpovídáme na otázku, proč se jedinec zachoval tak, jak se zachoval. Hledáme důvody, které učiní jeho chování srozumitelným a pochopitelným pro vnější okolí. Motivace probíhá jako uvědomované i neuvědomované vnitřní dění a motivy jsou vnitřní pohnutky k jednání. Mezi takové motivy pak patří například potřeby, zájmy, city nebo představy a fantazie. Tyto motivy poté podněcují jedince k určitému jednání. Příčiny pachatele k protiprávnímu jednání se nedají vysvětlit jedním konkrétním vzorcem. Jedná se o určité zdroje a mechanismy, které daného jedince vedou ke kriminálnímu jednání a chování. Nelze jednoznačně určit, co přiměje jedince k tomu, aby uspokojil

své potřeby porušením právní, sociální či morální normy (Čírtková, 1998, s. 48, s. 76).

Pokud se jedná o trestný čin zanedbání povinné výživy, myslím si, že je potřeba postupovat případ od případu protože každý jedinec, který se dopustí spáchání tohoto trestného činu je jedinečnou osobností. Důvodů neplacení výživného je hned několik, tak jako je lidských osudů. Každá rodina a každý člověk je originál a tak bychom měli přistupovat i k tomuto problému. Příčinám neplacení výživného se dále věnuji ve svém výzkumném šetření, kde je tato problematika uvedena více dopodrobna.

3 Faktory ovlivňující osobnost pachatele trestného činu

Na každém deviantním chování se vždy podílí více faktorů. Jedná se tedy o přístup multifaktorový neboli vícefaktorový. V zásadě lze všechny tyto faktory rozdělit na dva druhy. Podle Urbana, Dubského a Bajury se jedná o endogenní a exogenní faktory. Endogenní neboli vnitřní faktory jsou dále rozděleny na biologické a psychické faktory. Mezi biologické faktory můžeme řadit například genetické poruchy, fyziologické poruchy, vrozené nebo vývojové vady. Mezi psychické faktory poté řadíme poruchy socializace, poruchy vztahu k rodičovské autoritě, krize v určitých životních etapách nebo se může jednat i o poruchy osobnosti. Exogenní neboli vnější faktory dále autoři dělí na sociální a kulturní faktory. Mezi sociální faktory patří různé sociální změny, urbanizace, technologický pokrok nebo sociální a politické konflikty. Ke kulturním faktorům naopak řadíme etnocentrismus nebo xenofobii (Urban, Dubský, Bajura, 2012. s. 73-74).

Pro porovnání, autorka Hroncová řadí mezi endogenní faktory zvláštnosti nervové soustavy, nemoci a úrazy, mentální retardaci, vrozené vlastnosti, duševní poruchy, organické poškození mozku, poruchy v oblasti emočního vývoje a specifické procesy dozrávání nervové soustavy. Mezi exogenní faktory autorka řadí právě rodinné prostředí, školu, vrstevnické party a působení na jedince prostřednictvím médií (Hroncová, In: Kraus, 2015, s. 96). Těmto exogenním neboli vnějším činitelům se věnuji v následující kapitole.

3.1 Rodina a formování osobnosti

Podle Matouška, rodina existuje právě proto, aby v ní lidé mohli náležitě pečovat o své děti. Rodina je základní jednotkou každé lidské společnosti a právě rodina je prvním významným modelem společnosti, se kterým se dítě setkává. Rodina dítěti předává sociální dovednosti, předurčuje jeho osobní vývoj a jeho vztahy k jiným skupinám lidí. Dále dítě orientuje na určité hodnoty a poskytuje mu určitý typ podpory. Dítě se v rodině učí mnoha dovednostem nezávisle na jeho pohlaví. Dnes je považována za nepostradatelnou podmínku bezpečného domova stálá přítomnost vysoce citově angažovaných rodičů. Rodina je však těžko postradatelnou institucí i pro dospělého člověka. Přední hodnotou lidského života je mít stálého partnera a s ním vychovávat děti. Dospělý člověk opírá pocit smysluplnosti a své existence právě do této rodiny a na tom závisí jeho psychická pohoda ale i zdraví. Na druhé straně může být i rodina zdrojem stresu kdy se musí jeden druhému neustále přizpůsobovat. Jedná se o kompromisy nebo se i v některých situacích musí partner zcela podřídit zájmu své rodiny. V nejhorších případech dochází k rozpadu rodiny, což způsobí jejím členům starosti a úzkosti (Matoušek, 1997, s. 8-9).

Vágnerová, řadí rodinu mezi malou sociální skupinu, která může mít na jedince značný vliv, protože na něho přímo působí prostřednictvím mezilidských kontaktů a vztahů. Rodina je z hlediska rozvoje dítěte nejvýznamnější sociální skupinou. Stává se pro dítě nejen zdrojem jistoty a bezpečí ale také zdrojem informací. Rodina dítěti prezentuje určitý hodnotový systém a také rozvíjí jeho schopnosti a dovednosti. Jednotliví členové rodiny slouží jako model, které dítě napodobuje a mnohdy se s ním identifikuje. Pokud jsou vztahy v rodině disharmonické, může to narušit psychickou rovnováhu dítěte a stimulovat ho k nevhodnému chování. Z tohoto důvodu má největší význam i z hlediska rozvoje různých psychických poruch. Celé rodinné zázemí ovlivňuje psychickou pohodu i v dospělosti (Vágnerová, 2003, s. 17).

3.2 Škola a její vliv

Velmi důležitou institucí, která se podílí na utváření osobnosti jedince, je škola. Jak říká Kraus, právě škola má stále výchovně-vzdělávací funkci, i když se podoba školní docházky za poslední léta více či méně změnila. Škola by měla připravit jedince na budoucí život, měla by předávat znalosti a dovednosti. Měla by naučit

jedince potřebným dovednostem. Co se však za tu dobu změnilo, je bezpochyby pohled rodičů na školu a učitele kdy dochází k tomu, že ze strany rodičů rostou nároky a očekávání právě od školy. Změnou prošel i samotný vztah žáků ke škole ale i k učitelům. Všechny tyto změny jsou dány celkovou proměnou společnosti. Společenského klimatu a vzdělávací politikou státu. Rodiče si někdy mylně myslí, že výchovu má na starosti právě škola a v případě problémů s chováním dítěte vidí vinu převážně na straně školy. Škola by měla plnit určité funkce vůči jedincům a to převážně funkci socializační, výchovně-vzdělávací funkci, pečovatelskou funkci, poradenskou funkci a v neposlední řadě také funkci relaxační či rekreační. Tyto základní funkce byly vztaženy přímo na školní prostředí. Úloha školy je v tomto směru zásadní, protože může narovnat a napravit selhávající rodinnou výchovu (Kraus, 2015, s. 109-113).

Hroncová dále uvádí, že výzkumy mladistvých delikventů poukazují na jejich negativní vztah ke škole. Jejich vzdělání je pod úrovní běžné populace. Nedostatečná hodnota vzdělání vede delikventy k záškoláctví. Kriminální subkultura mládeže většinou vzniká ze sociálně znevýhodněných vrstev společnosti. Žáci, kteří pocházejí z dysfunkčních rodin, neprospívají ve škole a mají vyšší potenciál k agresivitě, směřují k většímu riziku selhání v životě než ostatní žáci. Pokud se delikventní žáci nedokážou podřídit pravidlům, které určuje škola, nemohou se v budoucnosti podřídit ani pravidlům celé společnosti. Tito jedinci si vytvoří vlastní hodnotové preference a chovají se agresivně vůči svému okolí. V současné době narůstá ve školách kriminalita a stoupá násilí vůči spolužákům ale také vůči učitelům (Hroncová, In: Kraus, 2010, s. 40-41).

3.3 Vrstevnické skupiny a jejich kolektiv

Jak uvádí Kraus, vrstevnické skupiny jsou přirozenou formou života dětí a mládeže. Jedná se o skupiny, které charakterizuje věková blízkost a také blízkost názorová. Názorová blízkost vrstevnických skupin poté spočívá v souhlasném jednání. Tyto skupiny se výrazně identifikují vyjadřováním o sobě ve stylu „my“. S přibývajícím věkem se význam vrstevnických skupin zvětšuje. Také se odlišují dětské vrstevnické skupiny od vrstevnických skupin mládeže a to především ve stylu odívání, vyjadřování, hodnot, tradic či rituálů. Mládež tím tak dává najevo svoji snahu po samostatnosti a dospělosti. Vrstevnické skupiny lze rozlišit podle struktury,

například z hlediska pohlaví, sociální příslušnosti, náboženské nebo třeba i politické příslušnosti. Důležitým znakem vrstevnické skupiny jsou její cíle, hodnoty a normy, kterými se členové těchto skupin řídí. Z tohoto důvodu můžeme rozlišit pozitivně jednající vrstevnické skupiny ale také skupiny asociální a deviantně se chovající. Dále můžeme také skupiny rozlišit na formální a neformální. V těchto skupinách se uplatňují vztahy rovnoprávnosti a jejich činnost probíhá převážně ve volném čase. Vrstevnické skupiny mají na rozvoj osobnosti značný vliv ať již ve smyslu pozitivním či negativním (Kraus, 2014, s. 100-103).

Podle Vágnerové, získávají vrstevnické skupiny stále větší vliv, než tomu bylo doposud. Vrstevníci představují důležitou skupinu, která slouží k rozvoji určitých schopností a dovedností. Tyto schopnosti a dovednosti jsou však jiného druhu než ty, které rozvíjí a posiluje škola nebo rodina. Již v období dospívání se dítě odpoutává ze závislosti na rodinu a nahrazuje ji právě vazbou na vrstevnickou skupinu, ve které dochází ke sdílení společných zážitků. Jedinec se snaží zapadnout do této vrstevnické skupiny a snaží se být jejími členy akceptován. Z tohoto důvodu se mohou vyskytovat negativní jevy a jedinec se začne chovat rizikovým nebo sociálně nepřijatelným způsobem jen z důvodu aby do této skupiny zapadl. Na druhou stranu mohou tyto vrstevnické skupiny sloužit jako zázemí nebo jako zdroj pomoci a opory v nouzi (Vágnerová, 2003, s. 18).

3.4 Média

V dnešní moderní době se čas strávený u počítačů nebo televizních přijímačů výrazně prodloužil. Jak uvádí Jedlička, sledování televize zabírá lidem čím dál více času, než tomu bylo dříve. Když se dospělí lidé dívají na televizní vysílání, hodnotí to, co vidí, a srovnávají to s tím, co znají z vlastní každodenní zkušenosti s jednáním jiných lidí. Děti těmito základními životními zkušenostmi nedisponují, a proto mohou špatně rozumět tomu, co je jím aktuálně prezentováno. Mohou věřit, že to co vidí v televizi je skutečností a nejedná se o pouhý výmysl televizních producentů. Zda mají média vliv na dobré či špatné chování nelze zaměnit za vliv rodiny, školy či přátel v průběhu socializace. Avšak média obecně mění a zvětšují tyto tradiční vlivy. Mnohá zobrazení světa nejsou reálná a především děti a mladí lidé nerozumějí tomu, co na obrazovce sledují. Masmédia jsou všeobecně hodnocena jako mocný socializační činitel (Jedlička, 2004, s. 47-50).

Jak uvádí Kraus, vliv médií se v poslední době stává čím dál významnějším činitelem, který se podílí na vzniku různých deviací. Televize zobrazuje jak násilí fiktivní tak bohužel i to reálné. Již velmi malé dítě dokáže napodobit to, co vidělo v televizi. Televize je velice mimořádně účinným prostředkem, který dokáže manipulovat s jedincem. Mezi média, která určitým způsobem ovlivňují jedince, nepatří pouze televize, ale řadíme sem bezpochyby i internet. Toto médium v sobě shrnuje všechna pro i proti všech tradičních médií a získává tak prioritní postavení. Výhodou je, že jeho informační možnosti jsou takřka neomezené a jeho využití je mnohostranné. Internet poskytuje prostor pro vzájemnou výměnu informací. Dnešní doba je dobou masmédií, které nás provázejí na každém kroku a vyskytují se v životě každého z nás. Masmédia ovlivňují celou společnost. Mezi řadu funkcí, které masmédia plní můžeme zařadit funkci informativní, formativní, komunikativní a rekreativní, která spočívá ve snaze navodit adresátovi podmínky pro relaxaci a odpočinek. Jsou významným zdrojem informací ale také dezinformací, mohou být pro jedince přítelem a zároveň i nepřítelem. Především televize a internet ohrožují postoje a chování všech věkových kategorií (Kraus, 2014, s. 111-114).

4 Právní úprava a vymezení základních pojmů

Před výkladem této problematiky je potřeba zaměřit se na charakteristiku základních pojmů týkající se trestného činu zanedbání povinné výživy. Na jeho definici, právní úpravu a vymezení základních pojmů. Obecně je trestněprávní ochrana rodiny a dětí zakotvena v mnoha mezinárodních smlouvách a úmluvách. Nejdůležitějším úkolem společnosti je ochrana rodiny a z tohoto důvodu je tato ochrana zakotvena již v základních pramenech práva našeho státu. Základním zdrojem právní úpravy rodinného práva je Listina základních práv a svobod (dále jen Listina). Tento ústavní zákon obsahuje ochranu jednotlivých členů rodiny ale i rodiny jako celku. Listina, článek 32 uvádí, že: *„Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena. Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči“* (Listina základních práv a svobod, článek 32).

Součástí českého právního řádu a dalším základním pramenem rodinného práva je Úmluva o právech dítěte z roku 1989. V tomto základním prameni rodinného práva je uvedeno, že oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a

vývoj svého dítěte a základním smyslem jejich péče musí být právě zájem jejich dítěte (Úmluva o právech dítěte, článek 18, odstavec 1).

Samozřejmě nelze vystačit jen s výše uvedeným. Právní úprava této problematiky je daleko rozsáhlejší. V podstatě žádný právní předpis nevymezuje a ani přesně nedefinuje pojem výživné. Výživné a tedy i následná vyživovací povinnost jsou součástí zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Tato právní norma vešla v platnost 1. 1. 2014 a přinesla změnu dosavadní právní úpravy. Do této doby byla základní práva a povinnosti vztahů v rodině obsažena v již neplatném zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. Vzhledem k tomu, že minulá právní úprava již neexistuje, nebudu se o ní dále zmiňovat. Jak jsem již uvedla, v současné době jsou základní práva a povinnosti vztahů v rodině obsaženy v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Vyživovací povinnost se nachází ve druhé části, která se nazývá rodinné právo v pododdíle čtyři. Vyživovací povinnost je v tomto zákoně občanského zákoníku uvedena v ustanovení § 910 - § 923 (občanský zákoník, § 910 - § 923).

Trestný čin zanedbání povinné výživy nalezneme také v ustanovení § 196 trestního zákoníku, zákona č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Znění tohoto zákona je následující:

§ 196 Zanedbání povinné výživy

(1) „Kdo neplní, byť i z nedbalosti, svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.

(2) Kdo se úmyslně vyhýbá plnění své zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

(3) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán, vydá-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 oprávněnou osobu nebezpečí nouze“ (trestní zákoník, § 196).

Ochrana rodiny je tedy upravena zákonem č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

4.1 Pojem výživné a vyživovací povinnost

Samotný termín „výživné“ a „vyživovací povinnost“ žádný právní předpis nevymezuje. I přes jejich všeobecnou známost nejsou tyto pojmy v žádné právní normě nijak blíže definovány. Jak již bylo řečeno, výživné a následná vyživovací povinnost jsou uvedeny v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, ve druhé části s názvem rodinné právo v pododdílu 4. Kovářová definuje vyživovací povinnost jako: *„povinnost hradit životní náklady či zabezpečovat potřeby mezi subjekty rodinněprávních vztahů. Vyživovací povinnost nepředstavuje jen hrazení výživy, ale též uspokojování ostatních hmotných a kulturních potřeb. Výživné pro dítě má navíc cíl podpořit a zajistit všestranný rozvoj dítěte po stránce fyzické, duševní a sociální“* (Kovářová, 2011, s. 26). Podle Choděry nezáleží na tom, zda jsou rodiče dítěte manželi či nikoli. Všeobecně se mezi lidmi šíří názor, že dosažením zletilosti končí vyživovací povinnost rodičů k dítěti. Zletilost v tomto případě nehraje žádnou roli neboť dítě, které ukončí školní docházku před dosažením zletilosti a nastoupí do zaměstnání, nemá nárok na placení výživného ze strany rodičů. Tento případ je spíše výjimkou a mnohem častěji vyživovací povinnost rodičů trvá i po dosažení zletilosti, například studuje-li dítě na vysoké škole má nárok na toto výživné až do doby, než je schopné samo se živit (Choděra, 2002, s. 81).

Jak uvádí Kovářová, stanovení odpovídající výše výživného je předmětem sporů a debat v mnoha zemích. Česká republika zvolila obecnou právní úpravu a ponechala na soudu, aby zkoumal všechny okolnosti individuálně. Soud tedy přistupuje a zohledňuje všechny okolnosti a zvláštnosti každého soudního případu jednotlivě a individuálně. Soud také zkoumá nedoplatky na výživném v rámci soudního řízení při rozhodování o výživném. Všechny druhy výživného jsou částky nárokové, což znamená, že je možné se výživného domoci soudní cestou. Jedná se o zákonem uloženou povinnost, jejíž neplnění přivede nezodpovědného rodiče až před rozhodnutí soudu (Kovářová, 2011, s. 28-29).

4.2 Druhy vyživovací povinnosti

Druhy vyživovací povinnosti zůstaly stejné, jako byly stanoveny v předešlé právní úpravě a to v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. Od 1. 1. 2014 je vyživovací povinnost součástí zákona č. 89/2012 Sb., občanský

zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Druhy výživného mezi subjekty tak zůstaly nezměněny. Dle občanského zákoníku se upravuje následující vyživovací povinnost:

- vyživovací povinnost mezi manžely,
- vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely,
- vyživovací povinnost mezi rodiči a dětmi,
- vyživovací povinnost mezi potomky a předky,
- výživné a zajištění úhrady některých nákladů neprovdané matce.

Vyživovací povinnost se nachází v části druhé nazvané jako rodinné právo, v pododdíle čtyři v ustanovení § 910 - § 923 (občanský zákoník, § 910 - § 923).

4.2.1 Vyživovací povinnost mezi manžely

Vyživovací povinnost mezi manžely je upravena v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů a to v ustanovení § 697. Toto ustanovení říká, že: *„Manželé mají vzájemnou vyživovací povinnost v rozsahu, který oběma zajišťuje zásadně stejnou hmotnou a kulturní úroveň. Vyživovací povinnost mezi manžely předchází vyživovací povinnosti dítěte i rodičů. Pro vyživovací povinnost mezi manžely jinak platí obecná ustanovení o výživném“* (občanský zákoník, § 697). Předpokladem pro vznik tohoto druhu vyživovací povinnosti je právní existence manželství což najdeme v ustanovení § 655 v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Toto všeobecné ustanovení praví, že: *„Manželství je trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc“* (občanský zákoník, § 655).

4.2.2 Vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely

V tomto případě se jedná o právní neexistenci manželství, tedy tento druh vyživovací povinnosti je spjat se změnou osobního stavu. Vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely upravuje zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů a to v ustanovení § 760. Odstavec 1 občanského zákoníku praví, že: *„Není-li rozvedený manžel schopen sám se živit a tato jeho neschopnost má svůj původ v manželství nebo v souvislosti s ním, má vůči němu jeho bývalý manžel v přiměřeném rozsahu vyživovací povinnost, lze-li to na něm spravedlivě požadovat, zejména s ohledem na věk nebo zdravotní stav rozvedeného manžela v době rozvodu“*

nebo skončení péče o společné dítě rozvedených manželů“ (občanský zákoník, § 760, odstavec 1). Nejedná se o situaci, kdy neschopnost žít se nastane až po rozvodu manželů, ale právě z výše uvedeného vyplývá, že neschopnost žít se, musí mít svůj původ již v manželství.

4.2.3 Vyživovací povinnost mezi rodiči a dětmi

Francová a Závodská považují za důležité upozornit na několik skutečností. Není zákonem stanovena žádná hranice do kdy je povinností rodičů platit svým dětem výživné. Tato vyživovací povinnost trvá až do doby, dokud je dítě schopno žít se samo. Zejména u zletilých dětí soud zkoumá, zda není přiznání výživného v rozporu s tzv. „dobrymi mravy“. Například zda dítě stále řádně studuje a připravuje se tak na výkon své budoucí profese či zda nemá závažné zdravotní potíže, které mu brání v tom, aby se mohlo samo žít (Francová, Závodská, 2008, s. 24).

O tomto pojednává také ustanovení § 915 v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Zde je uvedeno, že: *„Životní úroveň dítěte má být zásadně shodná s životní úrovní rodičů. Toto hledisko předchází hledisku odůvodněných potřeb dítěte. Dítě je povinno zajistit svým rodičům slušnou výživu“* (občanský zákoník, § 915). Podle Francové a Závodské jsou zkušenosti s vyživovací povinností dětí ke svým rodičům velmi chabé a to právě kvůli invalidním a starobním důchodům, které kryjí náklady na slušnou obživu u starých osob. Zde je nutné upozornit, že návrh na úpravu vyživovací povinnosti musí být namířena vůči všem dětem a ne pouze vůči jednomu z nich (Francová, Závodská, 2008, s. 26).

4.2.4 Vyživovací povinnost mezi potomky a předky

V zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, v ustanovení § 910 je obsažena vyživovací povinnost mezi potomky a předky. Toto ustanovení je rozděleno do čtyř odstavců a říká, že:

- (1) *„Předci a potomci mají vzájemnou vyživovací povinnost.*
- (2) *Vyživovací povinnost rodičů vůči dítěti předchází vyživovací povinnosti prarodičů a dalších předků vůči dítěti.*
- (3) *Vzdálenější příbuzní mají vyživovací povinnost, jen nemohou-li ji plnit bližší příbuzní.*

(4) Nejedná-li se o poměr rodičů a dítěte, předchází vyživovací povinnost potomků vyživovací povinnosti předků“ (občanský zákoník, § 910). V praxi by se mohlo jednat o úpravu vyživovací povinnosti mezi prarodiči a jejich vnuky.

4.2.5 Výživné a zajištění úhrady některých nákladů neprovdané matce

Právní úprava tohoto druhu výživného je obsažena v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Toto ustanovení § 920 říká, že: *„Není-li matka dítěte provdána za otce dítěte, poskytne jí otec dítěte výživu po dobu dvou let od narození dítěte a přispěje jí v přiměřeném rozsahu na úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a porodem. Povinnost k úhradě nákladů spojených s těhotenstvím a porodem vznikne muži, jehož otcovství je pravděpodobné, i v případě, že se dítě nenarodí živé. Soud může na návrh těhotné ženy uložit muži, jehož otcovství je pravděpodobné, aby částku potřebnou na výživu a příspěvek na úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a porodem poskytl předem. Soud může rovněž na návrh těhotné ženy uložit muži, jehož otcovství je pravděpodobné, aby předem poskytl částku potřebnou k zajištění výživy dítěte po dobu, po kterou by ženě náležela jako zaměstnankyni podle jiného právního předpisu mateřská dovolená“ (občanský zákoník, § 920).*

5 Rozbor trestného činu zanedbání povinné výživy

Trestný čin zanedbání povinné výživy je trestným činem proti rodině a dětem. Nachází se v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů a patří mezi nejčastěji páchané trestné činy proti rodině a dětem. Konkrétně tento trestný čin nalezneme ve čtvrté hlavě tohoto zákona. Trestný čin zanedbání povinné výživy je upraven v ustanovení § 196 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů a je tvořen třemi skutkovými podstatami. Je v něm uvedeno:

(1) „Kdo neplní, byť i z nedbalosti, svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.

(2) Kdo se úmyslně vyhýbá plnění své zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

(3) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán, vydá-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 oprávněnou osobu nebezpečí nouze“ (trestní zákoník, § 196).

K tomuto trestnému činu se dále váže ustanovení § 196a zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. V tomto ustanovení je uvedeno, že: *„Pachateli trestného činu zanedbání povinné výživy (§ 196) může soud uložit jako přiměřené omezení a přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 i přiměřené omezení, aby se zdržel řízení motorových vozidel. Toto přiměřené omezení soud uloží zejména tehdy, je-li důvodná obava, že povinnost uhradit dlužné výživné bude mařena nebo ztěžována“* (trestní zákoník, § 196a). Dále sem zařadím ustanovení § 197 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, se zvláštním ustanovením o účinné lítosti. Tomuto ustanovení o účinné lítosti se budu věnovat v další kapitole.

5.1 Objekt trestného činu zanedbání povinné výživy

Zde se zabývám jak samotným objektem trestného činu zanedbání povinné výživy, tak objektivní stránkou tohoto trestného činu. Objektem trestného činu zanedbání povinné výživy je nárok na výživu. Tento nárok je založen na ustanoveních zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Zásadní podmínkou vzniku vyživovací povinnosti je právní poměr, u něhož je tato povinnost uložena. Jedná se o právní poměr mezi manžely a rozvedenými manžely, právní poměr rodičů a dětí, právní poměr mezi potomky a předky. Dále sem patří také výživné a zajištění úhrady některých nákladů neprovdané matce. To vše již bylo uvedeno v předešlé kapitole. Stát je povinen na základě čl. 32 odstavec 4 Listiny základních práv a svobod, poskytnout dětem péči a výchovu. Je zde uvedeno, že péče o děti a jejich výchova je právem rodičů a že děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči (Listina základních práv a svobod, čl. 32, odstavec 4).

Jak uvádí Šínová, Šmíd a Juráš, předpokládá se, že vyživovací povinnost je ze strany povinných subjektů plněna dobrovolně. Mělo by být naprostou samozřejmostí, že rodiče hradí svým dětem veškeré jejich potřeby, ať už se jedná o stravu nebo zaplacení oblíbeného kroužku či záliby. V případě, že se tomu tak neděje a jeden z rodičů své povinnosti neplní dobrovolně nebo v nižším rozsahu než ke kterému je podle zákona povinen, je třeba, aby výše plnění jednotlivých dávek výživného byla

stanovena soudem. Od okamžiku, kdy rodičům vznikne vyživovací povinnost, jsou povinni ji plnit v zákonem stanoveném rozsahu. (Šínová et al., 2013, s. 202-203).

U objektivní stránky trestného činu zanedbání povinné výživy rozlišujeme dvě samostatné a odlišné jednání. Odlišnosti vykazují ve svých skutkových podstatách. Toto jednání spočívá v neplnění alimentární povinnosti z nedbalosti a vyhýbání se alimentární povinnosti úmyslně. Kdo tuto zákonnou povinnost neplní z nedbalosti a to po dobu delší než čtyři měsíce, může být potrestán odnětím svobody až na jeden rok. Odnětím svobody až na dvě léta může být potrestán ten, kdo se této zákonné povinnosti vyhýbá po dobu delší než čtyři měsíce úmyslně (trestní zákoník, § 196, odstavec 1 a 2).

5.2 Subjekt trestného činu zanedbání povinné výživy

Subjektem neboli pachatelem trestného činu zanedbání povinné výživy je rodič, který má postavení rodiče podle právního řádu. Jak uvádí Choděra, oba rodiče jsou povinni a to podle svých možností, schopností a majetkových poměrů, přispívat na výživu svých dětí (Choděra, 2002, s. 82). Z povahy výživného na děti vyplývá, že povinnou osobou je rodič a osobou oprávněnou je dítě. Pokud jde o matku, nevznikají při jejím určení žádné problémy. Podle ustanovení § 775 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, je matkou dítěte žena, která jej porodila (občanský zákoník, § 775). Koho považovat za otce dítěte také stanovují právní předpisy. Především se jedná o ustanovení § 776 - § 784 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Subjektem trestného činu zanedbání povinné výživy je ta osoba, která má ze zákona povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného a má tuto vyživovací povinnost stanovenou dle občanského zákoníku (občanský zákoník, § 910 - § 923).

Jak uvádí Těžká, jestliže je určen otec dítěte, ať už jde o manžela nebo o muže jehož otcovství bylo určeno prohlášením rodičů nebo rozhodnutím soudu, je určený otec nositelem vyživovací povinnosti k dítěti. Dále uvádí, že vyživovací povinnost je povinností obou rodičů a výše podílu na celkové vyživovací povinnosti je určována možnostmi a schopnostmi každého z nich (Těžká, 1984, s. 83 – 84).

Jak jsem již uvedla u objektivní stránky tohoto trestného činu, tak i u subjektivní stránky trestného činu zanedbání povinné výživy může být buď úmysl,

nebo nedbalost při neplnění vyživovací povinnosti a to dle ustanovení § 196 odstavec 1 a 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

5.3 Druhy trestů

Za trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů lze uložit trest odnětí svobody ve třech různých délkách:

(1) *„Kdo neplní, byť i z nedbalosti, svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.*

(2) *Kdo se úmyslně vyhýbá plnění své zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.*

(3) *Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán, vydá-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 oprávněnou osobu nebezpečí nouze“* (trestní zákoník, § 196).

V případě prvního odstavce, neplnění vyživovací povinnosti z nedbalosti, dochází k nižší závažnosti jednání pachatele a většinou se jedná o prvotrestané pachatele. V dalším odstavci se však už jedná o závažnější a úmyslné jednání a takovýto pachatel může být odsouzen ve výši až dvou let. V posledním, třetím odstavci, za neplnění vyživovací povinnosti, může soud pachatele potrestat až na tři léta a výše trestu je plně v souladu se závažností tohoto jednání. Přestože zákon ukládá povinnost zajišťovat a hradit výživu v rozsahu, o kterém jsem pojednávala výše, praxe je však velice odlišná a neděje se tomu tak. V praxi bývají ukládány nejprve mírnější tresty, které jsou spojeny s povinností uhradit dlužné výživné.

Podle Kovářové může oprávněná osoba požádat o výkon rozhodnutí o výživném soud. Jedná se o dvě možnosti – soudní výkon rozhodnutí nebo výkon rozhodnutí pomocí exekutora. Těmito způsoby lze úhradu dlužného výživného dosáhnout pouze v případě, že povinná osoba má nějaký majetek či pravidelný příjem a soud či exekutor zajistí úhradu dlužného výživného právě z majetku nebo z příjmu, který povinná osoba má. Výživné je nejčastěji ukládáno v peněžité formě, a proto je většina exekucí vedena formami, které postihují právě majetek. Pokud se jedná o zcela nemajetnou osobu, pak výkon tohoto rozhodnutí bude neúspěšný a

oprávněná osoba žádnou částku dlužného výživného nezíská (Kovářová, 2011, s. 94).

K trestnému činu zanedbání povinné výživy se vztahuje zvláštní ustanovení o trestání. Toto ustanovení je obsaženo v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, v ustanovení § 196a, které stanovuje, že: *„Pachateli trestného činu zanedbání povinné výživy (§ 196) může soud uložit jako přiměřené omezení a přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 i přiměřené omezení, aby se zdržel řízení motorových vozidel. Toto přiměřené omezení soud uloží zejména tehdy, je-li důvodná obava, že povinnost uhradit dlužné výživné bude mařena nebo ztěžována“* (trestní zákoník, § 196a). Možnost uložení tohoto trestu a následné omezení řízení motorového vozidla se mi z praktického hlediska jeví jako velmi vhodné avšak v praxi bohužel není dostatečně využíváno.

Mezi další alternativní trest, který je za trestný čin neplacení výživného možné uložit samostatně je trest obecně prospěšných prací. Obecně prospěšné práce jsou upraveny v ustanovení § 62 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Toto ustanovení říká, že: *„Soud může uložit trest obecně prospěšných prací, odsuzuje-li pachatele za přečin; jako samostatný trest může být trest obecně prospěšných prací uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba.“*

Ve třetím odstavci tohoto ustanovení se také můžeme dočíst, v čem spočívá povinnost odsouzeného. Jedná se o určitý druh práce, kterou je odsouzený povinen vykonat ve stanoveném rozsahu za obecně prospěšným účelem. Tato práce spočívá v údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací. Ostatní činnosti týkající se prospěchu obcí nebo státních či jiných obecně prospěšných institucí, které se zabývají například vzděláním, vědou, kulturní nebo sportovní činností. Tato práce však nesmí sloužit výdělečným účelům odsouzeného (trestní zákoník, § 62).

6 Institut účinné lítosti

U trestného činu zanedbání povinné výživy existuje důležité ustanovení, které způsobí zánik trestní odpovědnosti u tohoto trestného činu. Jedná se o tzv. účinnou lítost. Účinná lítost u zanedbání povinné výživy se nachází v ustanovení § 197 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. V tomto

zvláštním ustanovení o účinné lítosti je uvedeno: „*Trestní odpovědnost za trestný čin zanedbání povinné výživy (§ 196) zaniká, jestliže trestný čin neměl trvale nepříznivých následků a pachatel svou povinnost dodatečně splnil dříve, než soud prvního stupně počal vyhlášovat rozsudek*“ (trestní zákoník, § 197). Jestliže pachatel trestného činu zanedbání povinné výživy uhradil dlužnou částku před tím, než soud prvního stupně započal vyhlášovat rozsudek, trestní odpovědnost za tento skutek zaniká (Polišenská, 2013, s. 278). Podle Jelínka lze ustanovení o účinné lítosti použít pouze v případě, že trestný čin zanedbání povinné výživy neměl trvale nepříznivé následky. Jedná se o následky, které již nelze napravit nebo odstranit dodatečným splněním vyživovací povinnosti. Následky na fyzickém a psychickém zdraví oprávněné osoby nebo znemožnění přípravy ke studiím či povolání, pro něž měla oprávněná osoba předpoklady. Jsou to události a stavy, které již nelze napravit (Jelínek, 2013, s. 622).

Jak uvádí Kovářová, pokud se pachatel dopustil daného skutku a neplatil výživné na své děti a to i po dobu několika let, toto jednání dojde až k soudnímu jednání. Pokud se tak stane a pachatel uhradí dlužnou částku v plném rozsahu v průběhu hlavního líčení, trestní právo posuzuje toto jednání jako účinnou lítost a trestní stíhání pachatele je zastaveno. Ze strany rodičů, kteří mají své děti v péči, bývá toto ustanovení o účinné lítosti často kritizováno. Vzhledem k tomu, že jejich finanční situace není příliš dobrá a jsou to právě oni, kteří musí především zajistit každodenní péči o svoje dítě ale také vyvíjet iniciativu, platit advokáty, obracet se na soudy či policejní orgány. Dále dbát především na to, aby dítě v důsledku nedostatku finančních prostředků netrpělo nouzí či jinými nepříznivými okolnostmi (Kovářová, 2011, s. 103-104).

7 Vlastní kvalitativní výzkumné šetření

Cílem teoretické části je pomocí dostupné literatury zmapovat problematiku trestného činu zanedbání povinné výživy. Zaměřit se především na osobnost pachatele tohoto trestného činu a také na motivaci, která vede ke spáchání tohoto trestného činu. Cílem bylo také uvést základní pojmy výživného a vyživovací povinnosti dle aktuální právní úpravy. Cílem výzkumného šetření je zmapovat osobnost pachatele a jeho motivaci, která vede ke spáchání tohoto trestného činu. Jsou zde také uvedeny důvody, které vedou k neplacení výživného. Tohoto cíle bylo dosaženo pomocí polostrukturovaných rozhovorů s odborníky, kteří se právě touto problematikou zabývají. Odborníci na toto téma mi zodpověděli stanovené výzkumné a tazatelské otázky. V závěru rozhovoru jsem každého respondenta požádala o uvedení konkrétního příkladu z praxe, který je následně uveden v závěru práce.

7.1 Výzkumný problém a metody výzkumného šetření

Podle Gavory, se výzkum zahajuje stanovením výzkumného problému, ve kterém výzkumník přesně formuluje, co chce zkoumat. Základem od kterého se odvíjejí všechny následující kroky ve výzkumu je právě výzkumný problém (Gavora, 2000, s. 13). Ve své práci zkoumám osobnost a motivaci pachatele trestného činu zanedbání povinné výživy. Dále se zabývám důvody, proč lidé neplatí výživné na své děti. Výzkumný problém jsem formulovala formou výzkumných otázek a ty jsem nadále rozdělila na jednotlivé a konkrétní otázky tazatelské. **Základní výzkumné otázky jsou:**

VO 1: Jak se odlišuje osobnost pachatele od ostatních osobností?

VO 2: Na jakých předpokladech je závislý trestný čin zanedbání povinné výživy?

VO 3: Jaké jsou důvody, proč lidé neplatí výživné?

Na základě těchto tří výzkumných otázek jsem stanovila otázky tazatelské, které jsou uvedeny níže. Pro svoji bakalářskou práci jsem zvolila kvalitativně orientovaný výzkum. Významný metodolog Creswell (1998, s. 12) definoval kvalitativní výzkum takto: „*Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo*

lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách“ (Creswell: In Hendl, 2005, s. 50). Hendl dále uvádí výhody kvalitativního výzkumu, mezi které patří například podrobný popis a vhled při zkoumání jedince, skupiny, události nebo fenoménu. Další výhodou je, že tento fenomén může být zkoumán ve svém přirozeném prostředí a také může dobře reagovat na místní situace a podmínky. Samozřejmě tento typ výzkumu přináší i určité nevýhody. Analýza a sběr dat jsou velmi často časově náročné a výsledky jsou snadněji ovlivněny výzkumníkem a jeho osobními preferencemi, tudíž kvalitativnímu výzkumu se vytýká, že jeho výsledky představují sbírku subjektivních dojmů (Hendl, 2005, s. 52).

Pro svoji práci jsem zvolila metodu polostrukturovaného rozhovoru s odborníky, kteří se zabývají problematikou neplacení výživného. Tento výběr mi přišel vhodný vzhledem k tomu, že tito lidé přicházejí do každodenního styku jak se samotnými neplatiči výživného, tak s rodinou respektive s matkou samoživitelkou, která se o celou domácnost musí postarat sama. V polostrukturovaném rozhovoru jsem získala nové názory a také detailní informace od odborníků, kteří se zabývají trestným činem neplacení výživného. Tímto typem výzkumu jsem dosáhla daleko hlubší poznatků, než kdybych si jako výzkumnou metodu zvolila kvantitativně orientovaný výzkum. Jak uvádí Svoboda, metoda rozhovoru patří k nejobtížnějším postupům a naučit se správně vést takovýto rozhovor není snadné, jelikož se značně liší od běžného rozhovoru neboli konverzace. Jedná se o vlastní dotazy, ke kterým dostáváme zpětnou vazbu od zkušených odborníků. Rozhovorem získáváme informace o názorech a postojích na dané téma. Magnetofonové nahrávky jsou vhodným prostředkem, který následně umožní rozebrat celý postup rozhovoru (Svoboda, 1999, s. 37). Podle Hendla vyžaduje kvalitativní rozhovor určitou dovednost, citlivost, koncentraci, interpersonální porozumění a disciplínu. Je třeba učinit řadu rozhodnutí a to především ohledně obsahu otázek, jejich formy a pořadí. Zajisté se také musí zvážit délka celého rozhovoru a věnovat zvláštní pozornost začátku a konci rozhovoru. Na začátku každého rozhovoru je nutné zajistit souhlas se záznamem. Kvalitativní rozhovor může mít i intervenční charakter, proto je důležité nabídnout dotazovanému jedinci možnost dodatečného kontaktu (Hendl, 2005, s. 166-167).

Při rozhovorech byly respondentům pokládány tyto tazatelské otázky:

Otázka č. 1: Jaký je Váš osobní názor na problematiku výživného? (Je podle Vás stanoveno v dostatečné výši? Jak hodnotíte mechanismus jeho stanovování?)

Otázka č. 2: Jaké jsou podle Vás důvody, proč lidé neplatí výživné?

Otázka č. 3: Jaký je Váš názor na tzv. zálohové výživné, případně přenesení vyživovací povinnosti na prarodiče?

Otázka č. 4: Je trestná činnost pachatele závislá na jeho individuálních předpokladech (genetické vybavení, různé poruchy) nebo je tato trestná činnost výsledkem sociálního působení (rodina, širší sociální okolí)?

Otázka č. 5: Odlišuje se osobnost pachatele a její projevy výrazným způsobem od ostatních osobností? Pokud ano, jak?

Otázka č. 6: Je možné pozitivně ovlivnit osobnost pachatele tak, aby se do budoucna již trestné činnosti nedopustila?

Otázka č. 7: Jaká je recidiva u tohoto trestného činu?

Otázka č. 8: Problémy s neplněním výživného - jaké má v takovém případě poškozený rodič možnosti? A jsou s těmito možnostmi obeznámeni?

Otázka č. 9: Jak by se mělo postupovat v případě neúspěchu trestního oznámení a následném provedení exekuce? A v jakém procentu případů k němu podle Vás přibližně dochází? (řadí se vymáhání výživného mezi úspěšné nebo je tomu naopak?)

Otázka č. 10: Pokud je to možné, poprosím Vás o uvedení příkladu z praxe.

Otázka č. 11: Kdybyste měl/měla možnost něco změnit či zlepšit, co by to bylo?

7.2 Charakteristika respondentů

Polostrukturovaný rozhovor byl realizován s odborníky, kteří se zabývají trestným činem neplacení výživného. K mému výzkumu a zároveň k celé bakalářské práci byli ochotni zodpovědět otázky na dané téma dva vyšetřovatelé – komisaři z oddělení obecné kriminality u Policie ČR. Dále se mého výzkumu zúčastnila vedoucí střediska probační a mediační služby ČR a také referentka sociálně právní ochrany dětí na městském úřadě z odboru sociálních věcí. V neposlední řadě to byl odborný poradce, který působí v občanské poradně, ve které nabízí odborné sociální poradenství. Celkem se výzkumného šetření zúčastnilo 5 osob – 3 ženy a 2 muži a z jednotlivých rozhovorů byl pořízen zvukový záznam. Všechny rozhovory byly provedeny v rozmezí dvou měsíců a to v září a říjnu v roce 2016. Tyto rozhovory

probíhaly v předem domluvených termínech přímo na pracovištích jednotlivých respondentů. Bohužel někteří respondenti nemohli odpovědět na všechny moje otázky, jelikož byly občas více formulovány spíše pro jinou oblast, než ve které je daný respondent odborníkem. Jak jsem již uvedla, výzkumného šetření se zúčastnili:

- Respondent č. 1: Paní H., pracovnice Policie ČR v Rychnově nad Kněžnou, oddělení obecné kriminality, vyšetřovatelka – komisařka.
- Respondent č. 2: Pan M., pracovník Policie ČR v Rychnově nad Kněžnou, oddělení obecné kriminality, vyšetřovatel – komisař.
- Respondent č. 3: Paní K., vedoucí střediska probační a mediační služby v Rychnově nad Kněžnou.
- Respondent č. 4: Paní M., referentka městského úřadu v Kostelci nad Orlicí, odbor sociálních věcí, pracovnice sociálně právní ochrany dětí.
- Respondent č. 5: Pan J., odborný poradce působící v občanské poradně v Kostelci nad Orlicí.

7.3 Prezentace výsledků výzkumného šetření

V této části prezentuji odpovědi respondentů, kteří odpovídali na základě tazatelských otázek. Nejprve je uvedeno znění jednotlivé otázky a následně je uvedena její interpretace. Tohoto výzkumného šetření se zúčastnilo 5 odborníků zabývajících se trestným činem neplacení výživného.

Otázka č. 1: Jaký je Váš osobní názor na problematiku výživného? (Je podle Vás stanoveno v dostatečné výši? Jak hodnotíte mechanismus jeho stanovování?)

Na tuto otázku mi odpověděli všichni dotazovaní respondenti, jelikož se jedná o osobní názor na danou problematiku. V podstatě všichni respondenti se shodují v tom, že výživné je všeobecně stanoveno hodně nízko. Je špatně nastavený celý systém vymáhání výživného. Existují laické orientační tabulky pro stanovování výživného, ke kterým některé soudy částečně přihlížejí, naopak jiné soudy určují výživné bez ohledu na reálný život. Výživné nemá přesně stanovené zákonné hranice, je bez pravidel. Je pouze zákonem stanoveno, že předci a potomci mají vzájemnou vyživovací povinnost. Pro určení výživného jsou pak rozhodné odůvodněné potřeby dítěte, dále se přihlíží k majetkovým poměrům povinného

rodiče. Soud ještě hodnotí jeho výdělkové možnosti a schopnosti. Respondent č. 2. pan M. uvádí, že jeho osobní názor na problematiku výživného je zcela idealistický a naivní. Podle něho by mělo dítě vzejít ze vztahu dvou lidí, ideálně manželů, kteří jsou zralí na rodičovství a jsou na něho dostatečně připraveni. Připraveni jak mentálně a to tím, že si plně uvědomují odpovědnost za život člověka, kterého přivedou na svět, tak i po stránce ekonomické a to tak, že mají vyřešenou otázku bydlení, zaměstnání a tak dále. Také říká, že by neměla chybět ani přirozená úcta k člověku, v tomto případě k partnerovi. V případě krachu vztahu nenechat sobecky veškerou starost o dítě pouze na druhém partnerovi. Samozřejmě úcta by neměla chybět ani k autoritám a k zákonům. Úcta dětí k rodičům je v dnešní době bohužel jiná než v dobách minulých. Dříve bylo běžné, že děti rodičům vykaly, dnes na ně klidně i vztáhnou ruku. Takovéto chování se bezesporu jistě projeví i v dospělosti daného jedince.

Výživné je všeobecně stanovováno hodně nízké. Je určováno zejména na základě příjmů či možných příjmů povinných osob, které mají přispívat na výživné nezaopatřené osoby. Respondent č. 1. paní H. říká, že: *„způsob, z jakého se při určení výše výživného vychází, se mi nelíbí, protože je to skutečně podle příjmů povinné osoby a nikdo se neptá na to, jak a kde osoba, která o děti trvale pečuje (zpravidla žena), vezme peníze na potřeby svých dětí, to znamená nasytit je, obléct nebo koupit školní pomůcky a podobně, z něčeho je prostě musí zajistit.“* Dále uvádí, že měla případ, kdy žena samoživitelka takto pracovala na dva úvazky ve zdravotnictví. Měla dvě zaměstnání zároveň a takhle to vedla řádově několik let, aby mohla zabezpečit své děti a zajistit jim studium na vysoké škole. Závěrem lze říci, že výše výživného není stanovena dostatečně vysoko a mechanismus jeho stanovování je nastaven špatně.

Otázka č. 2: Jaké jsou podle Vás důvody, proč lidé neplatí výživné?

Důvodů proč lidé neplatí výživné je více, tak jako lidských osudů. Podle respondentů za to mohou špatné vztahy mezi partnery po rozchodu nebo rozvodu. Vznikají pak schválnosti ze strany jednoho či druhého partnera a zaniká úcta k partnerovi. Dále to může být tíživá životní situace jako je například ztráta zaměstnání, závažná nemoc či dokonce smrt v rodině. Bezesporu jednou h hlavních příčin je nedostatek financí. Oproti dřívějším dobám není dnes povinností pracovat. Kdo nechce pracovat, nemusí. V dnešní době si také lidé zvykli žít na dluh a pořizují

si věci, na které nemají finance. Dostupné jsou všelijaké formy půjček, avšak splácet tyto půjčky se pak jeví jako velký problém. Lidé si půjčují na splátku předchozí půjčky a dostávají se tím tak do kolotoče problémů s jejich splácením. Všechny tyto věci se pak promítají do problematiky neplnění výživného. Velkou souvislost to má i s mechanismem stanovení výše výživného. Soud stanoví určitou výši výživného, ale pokud u daného jedince chybí úcta, respekt či morální zásady a láska ke svému dítěti, bude se spíše snažit takovéto povinnosti vyhnout nebo jí nějak obejít. Respondent č. 4. paní M., pracovnice sociálně právní ochrany dětí uvedla, že lze dlužníky rozdělit do několika skupin. V první skupině jsou nezodpovědní rodiče, kteří absolutně nerespektují, že mají ze zákona vyživovací povinnost a neplatí úmyslně. Další skupinou jsou ti, kteří finanční prostředky utratí za své potřeby – alkohol, závislost na automatech, drogy, atd. Pak jsou tu rodiče, kteří ne vlastní vinou přišli o zdroj příjmů například z důvodu nemoci nebo ztráty zaměstnání a na alimenty pak nemají prostředky. Samozřejmě tyto situace mohou řešit podáním návrhu na snížení výživného k opatrovnickému soudu, avšak řízení může trvat i několik měsíců.

Otázka č. 3: Jaký je Váš názor na tzv. zálohové výživné, případně přenesení vyživovací povinnosti na prarodiče?

Vyživovací povinnost prarodičů nastupuje tehdy, když rodič nemůže dostát vyživovací povinnosti z nějakých vážných objektivních důvodů. U přenesení vyživovací povinnosti na prarodiče se všichni respondenti shodli na tom, že to není dobrá volba vzhledem k tomu, že prarodiče za nezodpovědnost svých dětí skutečně nemohou. Mnohdy jsou na tom finančně daleko hůř než právě jejich děti. Většina prarodičů na tom není ekonomicky tak dobře, aby hradila výživné za své neplatící děti. V podstatě by nakonec ti, co tuto povinnost mají, tedy rodiče, neměli žádnou povinnost či postih, tedy ani žádnou motivaci příště výživné uhradit. Judikáty soudů k tomuto tématu jsou různé a zaměřují se na jednotlivé situace. Je nutné posoudit převážně z morálního hlediska, zda je nutné výživné upravit, pokud je pouze starobní důchod jediným příjmem prarodičů.

Přenesení vyživovací povinnosti na prarodiče, stejně tak k tzv. zálohovanému výživnému není příznivcem respondent č. 2. pan M., komisař a vyšetřovatel Policie ČR na oddělení obecné kriminality. Podle něho těm rodinám, které se o dítě starají, by tzv. zálohované výživné nepomohlo, jelikož by to přeneslo odpovědnost na stát a následné vymáhání by pak bylo velice problematické a v mnoha případech i

bezúspěšné. S tímto názorem souhlasí i respondent č. 4. paní M., pracovnice sociálně právní ochrany dětí. Shodně se s respondentem č. 2. panem M. neztotožňují s tzv. zálohovaným výživným. Uvádí, že toto výživné nebude hradit stát ale lidé ze svých daní. Podle ní jde pouze o klamnou představu, jelikož zpětná vymahatelnost alimentů státem je téměř nemožná a především toto neumí stát zákonně ošetřit. S tímto názorem však nesouhlasí respondent č. 1. paní H., která rovněž pracuje jako komisařka a vyšetřovatelka PČR na oddělení obecné kriminality. Ta říká, že by se tzv. zálohovanému výživnému nebránila. Podle ní by rodina byla alespoň nějakým způsobem zajištěna a měla jistotu, že nebude zcela bez finančních prostředků.

Otázka č. 4: Je trestná činnost pachatele závislá na jeho individuálních předpokladech (genetické vybavení, různé poruchy) nebo je tato trestná činnost výsledkem sociálního působení (rodina, širší sociální okolí)?

V této otázce se respondenti domnívají, že i zde hraje velkou roli předchozí rodinná anamnéza pachatele. To jakým způsobem fungovala jeho biologická rodina a k jaké odpovědnosti byl jedinec veden už od mala. Roli v tomto chování může hrát i vzdělání pachatele. Nedostatečné či neúplné vzdělání a s tím spojené neuplatnění se na trhu práce a následný nedostatečný výdělek. Respondent č. 2. pan M. uvedl, že: *„trestná činnost, stejně jako i jiné činnosti člověka, mají určitou souvislost s jeho genetickou výbavou, poruchami jeho osobnosti a samozřejmě i kvalitou výchovy v rodině a působením a mírou ovlivnění širším sociálním okolím.“* Bohužel musím říci, že jednoznačně nelze generalizovat, protože se jedná o zcela odlišené osobnosti. Každý člověk je jedinečný a z tohoto důvodu je i množství důvodů páchaní tohoto trestného činu. U těchto neplaticích osob se většinou jedná o individuální předpoklady. V České republice jsou ve většině případů děti po rozvodech rodičů svěřovány do péče matkám. Pro takovou matku samoživitelku je potom tato situace velmi náročná a to jak po psychické stránce tak především po té ekonomické kdy zůstane zcela sama na zajištění celé domácnosti.

Otázka č. 5: Odlišuje se osobnost pachatele a její projevy výrazným způsobem od ostatních osobností? Pokud ano, jak?

Co se týká vzoru osobnosti pachatele neboli neplatiče výživného, můžeme se setkat s velkou rozmanitostí typů. Respondent č. 5. pan J., odborný poradce působící v občanské poradně říká, že se ve své praxi setkal s několika typy pachatelů, kteří

neplatí výživné. Například se jedná o zhrzené muže, kteří si stěžují, že je žena opustila a dítě získala do své péče. Tato žena následně navázala vztah s jiným mužem a to toho zhrzeného muže ještě více pobouří k tomu, aby neplatil výživné na své dítě. V mnohých případech si onen zhrzený muž myslí, že placením výživného bude podporovat cizího muže v domácnosti své bývalé ženy. Další významnou skupinu tvoří osoby se závislostí ať už na alkoholu, drogách nebo herních automatech. Takovému člověku pak už peníze na výživné nezbyvají. Dále se může jednat o takové typy osobnosti, kterým se prostě nechce pracovat a tím pádem si ani na placení výživného neobstarají žádné prostředky, kterými by ho mohli splácet. Respondent č. 2. pan M. se setkal s případem kdy povinný, který měl hradit výživné, utrpěl závažný úraz a měl zdravotní postižení, pro které nemohl vykonávat svoji práci. Méně náročné práce, byť byly nabízeny na trhu práce, odmítal přijmout. Taková práce pro něho byla pod jeho úroveň. Tento muž se raději vzdal výdělku, i když podstatně nižšího než původně vydělával, a výživné neplatil s tím, že on je ten „chudák“. Velkou skupinu také tvoří muži vztahově nestálí, kteří za svůj život dokážou zplodit několik dětí s několika různými partnerkami. Pokud tito muži na výživu nějakých dětí přispívají, tak zpravidla na ty děti z aktuálního vztahu. Na ty dřívější děti už zpravidla peníze nezbyvají. Respondent č. 1. paní H. uvádí, že: *„pachatelé trestných činů zanedbání povinné výživy jsou dosti často jednoduché osobnosti, i když i výjimky potvrzují pravidlo.“* Dále říká, že zná i vysokoškolsky vzdělané pachatele, kteří výživné nehradí prostě natruc, schválně, protože jim nebylo něco ze strany oprávněných umožněno. Například to, že matky nechtějí děti k otcům posílat. Dodává, že pachatelé jiných trestných činů (týkající se násilí apod.) jsou samozřejmě o hodně komplikovanější osobnosti.

Otázka č. 6: Je možné pozitivně ovlivnit osobnost pachatele tak, aby se do budoucna již trestné činnosti nedopustila?

Respondent č. 1. paní H., vyšetřovatelka a komisařka PČR na oddělení obecné kriminality vypověděla: *„Vždy se snažím na pachatele, pokud jsou tomu nakloněni, pozitivně působit, aby výživné hradili, někdy to vyjde a uhradí celou dlužnou částku, ve většině případů to nevyjde.“* Určitě je zde tato možnost pozitivního ovlivnění osobnosti pachatele ale pouze v konkrétních případech. Podle respondenta č. 4. paní M. se pachatelem člověk nerodí, nýbrž je od narození ovlivňován svým okolím. Každý má své specifické rysy, které jsou buď potlačovány, nebo rozvíjeny. Zároveň

uvádí, že na trestnou činnost navazují různé tresty, které by měly mít výchovný smysl, aby byl člověk motivován k pozitivnímu návratu do společnosti. V případě, že otec neplní svou vyživovací povinnost, zasahuje soud a ten určí minimální výši výživného, kterou musí rodič dodržet. Pokud spolu rozvedení rodiče vycházejí v dobrém, mohou se na výživném dohodnout společnou cestou, tedy mimosoudně. Mimosoudní domluva a také dobré vztahy mezi bývalými manžely mohou sloužit k určitému pozitivnímu ovlivnění pachatele do budoucnosti.

Otázka č. 7: Jaká je recidiva u tohoto trestného činu?

Oba respondenti, vyšetřovatelé z oddělení obecné kriminality paní H. a pan M. se shodují v tom, že se ve své práci opakovaně setkávají se stejnými lidmi, s pachateli trestného činu zanedbání povinné výživy. Dodávají, že by přísnější tresty mohly trochu recidivu eliminovat. *„Kdyby to pachatele významněji zasáhlo do jejich práv a svobod, tak by možná výživné hradili, tak jak mají.“* Je všeobecně známé, že recidiva u tohoto trestného činu je velmi vysoká. Někdy však neskončí trestní stíhání jejich odsouzením, ale využijí ustanovení o účinné lítosti. Někteří pachatelé jsou v neustálém kruhu trestních stíhání a to velmi často i od různých partnerek. Respondent č. 4. paní M., pracovnice sociálně právní ochrany dětí vypověděla, že by uvedenou recidivu ohodnotila asi na 40%. *„Matky samoživitelky většinou ani nechtějí podat trestní oznámení na povinného rodiče, přitom jde o skupinu, která je poměrně hodně ohrožena chudobou.“* Neplacením výživného rodič dostává své dítě do stavu nouze. Dluhy na alimentech jsou vysoké a stát nedokáže toto dlužné výživné z neplaticích rodičů vymoci.

Otázka č. 8: Problémy s neplněním výživného - jaké má v takovém případě poškozený rodič možnosti? A jsou s těmito možnostmi obeznámeni?

V této otázce respondenti uvedli, že poškozený rodič má zejména možnosti exekuce. Policejní vyšetřovatelka paní H. uvedla, že se ve své praxi běžně setkává s pachateli, kteří nic nemají a pracují na černo. Pak není nijak možné je hmatatelně postihnout. Policie dále poškozené informuje o internetových stránkách „vasevyzivne“ kde jim případně mohou ještě zkusit pomoci odborní poradci. Dále se v případě problémů v rodině s nezletilým dítětem zpravidla matky obracejí na pracovnice odboru sociálních věcí u příslušného městského úřadu, kde jsou jim jistě podány potřebné informace, tedy i v případech zanedbání povinné výživy. K této

otázce se vyjádřila přímo pracovnice městského úřadu, odboru sociálních věcí paní M., která říká, že: „*pokud nedochází k uhrazení výživného povinným rodičem, má poškozený rodič možnost podat návrh na výkon rozhodnutí srážkami ze mzdy povinného rodiče přes příslušný soud prvního stupně.*“ Dále uvádí, že pokud je rodič v zaměstnaneckém poměru, může mu být výživné strháváno přímo ze mzdy zaměstnavatelem a zasíláno k rukám rodiče, který má dítě v péči. Dále může rodič, jestliže neví, kde se povinný rodič zdržuje, požádat soud o součinnost při zjištění zaměstnavatele povinného rodiče podle § 260 občanského soudního řádu kdy má povinný povinnost sdělit informace soudu zda a od koho pobírá mzdu, popřípadě u které banky má veden peněžní účet atd. Dotázaný má povinnost odpovědět soudu do jednoho týdne od doručení dotazu, jestliže to nesplní, může mu soud uložit pokutu. Jestliže rodič neplatí výživné po dobu čtyř měsíců, může rodič, který má dítě ve své péči podat na příslušné oddělení Policie ČR či Okresní státní zastupitelství trestní oznámení z důvodu neplnění vyživovací povinnosti vůči dítěti.

Otázka č. 9: Jak by se mělo postupovat v případě neúspěchu trestního oznámení a následném provedení exekuce? A v jakém procentu případů k němu podle Vás přibližně dochází? (řadí se vymáhání výživného mezi úspěšné nebo je tomu naopak?)

Zde uvedl respondent č. 3. paní K., vedoucí střediska probační a mediační služby, že jí v rámci trestní praxe pouze napadá zavést věznice pro dlužníky, ve které by byla možnost pracovat a platit nejen běžné výživné, ale i dluhy. To by znamenalo, že pokud by dlužník dluh neuhradil, byl by po celou dobu zavřený ve věznici až do jeho uhrazení. „*Pokud se pod pojmem neúspěch rozumí, že rodič tímto krokem nezískal dlužné výživné pro své děti, ačkoliv byl pachatel potrestán, například odsouzením, tak s tím policie nic neudělá*“ uvedla paní H., vyšetřovatelka na oddělení obecné kriminality. Jak je již uvedeno výše, tresty v České republice jsou za tyto trestné činy hodně nízké a pachatele nemotivují k tomu, aby příště svoji vyživovací povinnost plnili. Pokud je pachatel nemajetný – nemá dům, auto, hodnotné věci či nepobírá sociální dávky či pokud pachatel pracuje načerno, není mu co sebrat a z čeho peníze na výživné získat.

K této otázce se respondent č. 2. pan M., vyšetřovatel na oddělení obecné kriminality vyjádřil následovně: „*Na našem stupni řešení problému s neplacením výživného je přijímáno trestní oznámení, následuje proces prověřování skutečností, zda se ve věci jedná o trestný čin (např. zda povinný skutečně neplnil svoji povinnost*

souvisle po dobu delší než čtyři měsíce, zda jeho povinnost někoho vyživovat skutečně existuje, zda byl v posuzovaném období skutečně schopen výživné platit, zda se jedná o osobu příčetnou, zda třeba pro duševní poruchu nejsou zcela vymizelé její ovládací nebo rozpoznávací schopnosti, zda se třeba povinný nesnažil plnit si vyživovací povinnost jiným způsobem, zda o dítě vůbec projevoval zájem, případně zda si vyživovací povinnost nesplnil dodatečně, a podobně.“ Pokud je k tomu důvod, následuje rozhodnutí o zahájení trestném stíhání případně o odložení věci. Po zahájení trestního stíhání následuje vyšetřování. Pokud je k tomu zákonný důvod, toto vyšetřování je ukončeno návrhem na zastavení trestního stíhání nebo návrhem, aby státní zástupce podal na povinného obžalobu k příslušnému soudu. To, co následuje dál, bychom se dozvěděli až u soudu.

Otázka č. 10: Pokud je to možné, poprosím Vás o uvedení příkladu z praxe.

V závěrečné části mého dotazování jsem poprosila respondenty, zda by mohli uvést nějaký příklad z praxe. Samozřejmostí je však anonymita uváděných osob. Příkladů z praxe jsem se dozvěděla hned několik, proto do své práce vyberu pouze některé.

Respondent č. 1. paní H., policejní vyšetřovatelka na oddělení obecné kriminality si pamatuje na případ, ve kterém byla matka se dvěma malými dětmi, kterou otec opustil a přestal se jakkoliv starat o rodinu v době, kdy mladší dítě onemocnělo akutní leukémií. Výdaje v rodině se rapidně zvýšily. Výdaje na léky, hospitalizaci matky s nemocným dítětem v nemocnici a podobně. Jedinou pomoc dostala od svých rodičů. Zcela jistě by danou situaci finančně sama nezvládala. Rovněž jim pomáhala nadace Žlutý anděl, která matce posílala měsíčně určitou finanční částku. Paní H. uvádí, že jí tento případ zůstal hodně dlouho v mysli. Pachatel byl odsouzen přísněji za to, že vystavil svoje děti nebezpečí nouze. Dnes je to nemocné dítě již zcela zdravé.

Dalším příkladem z praxe je manželství, které bylo rozvedeno v roce 2001. V tomto manželství se narodil syn, který byl po rozvodu svěřen do péče matky. Muži byla stanovena vyživovací povinnost. Tuto povinnost však nikdy neplnil a opakovaně na něho bývalá manželka podávala trestní oznámení pro zanedbání povinné výživy. Celkem třikrát byl pro tento trestný čin pravomocně odsouzen. Čtvrté trestní řízení stále běží, neboť prostřednictvím sociální sítě bývalé manželce vzkázal, že pobývá v zahraničí, kde údajně i pracuje a ví, že na něho orgány České

republiky v této zemi nemohou. O svého syna se nikdy nezajímal, nenavštěvoval ho a nebyl s ním ani v kontaktu. Na výživném dluží desítky tisíc Kč. O tomto příkladu povyprávěl respondent č. 2. pan M., policejní vyšetřovatel na oddělení obecné kriminality.

Otázka č. 11: Kdybyste měl/měla možnost něco změnit či zlepšit, co by to bylo?

Na poslední, závěrečnou otázku mi respondenti uvedli, že by byli pro obnovení povinnosti pracovat, zejména pak třeba i ve výkonu trestu odnětí svobody. Respondent č. 2. pan M. však dodává, že by to bylo velmi složité. Respondent č. 4. paní M. vypověděla, že by mohlo dojít k vydání zákonné normy pro lepší placení a vymáhání výživného po povinném rodiči. Možná by také pomohlo nastavení automatického zvyšování výživného a to podle věku dětí bez zdlouhavých opatrovnických řízení. Dále dodává, že by měly být pevně stanovené částky pro výživné pro děti podle věku z určité průměrné mzdy, které by mohl a měl povinný rodič dosahovat. Doposud existují pouze laické orientační tabulky pro stanovování výživného, ke kterým některé soudy přihlížejí pouze částečně. Jiné soudy určují výživné a to bez ohledu na reálný život.

Zlepšit by se měla i úcta k lidem. V tomto případě úcta ke svému manželovi nebo manželce, která zůstane stejná i po rozkladu manželství. Samozřejmě úcta by neměla chybět ani k autoritám a k zákonům avšak vývoj společnosti tomuto ideálu bohužel moc nesvědčí. Úcta k autoritám se v dnešní době vytrácí už u dětí školou povinných. Takovéto chování se pak zcela jistě může projevit v chování člověka v dospělosti. Dále respondent č. 1., paní H. uvedla, že výše výživného by mohla být stanovena bez ohledu na příjmy povinné osoby a to pokud je člověk zdravý a schopný práce. Také říká: „*nebylo by špatné zavést něco podobného jako je insolvence i do dlužného výživného u těch, co mají extrémně vysoké dluhy. Kdyby pět let skutečně někde oficiálně pracovali a odváděli pravidelně byt' nižší částky, s tím, že by se jim zbývající dlužné výživné "odmazalo" a zůstalo jim pouze běžné výživné, tak by to aspoň trochu bylo ku prospěchu.*“ V tomto případě by děti peníze skutečně dostaly. Bohužel současné trestní postihy pachatele vůbec nemotivují něco změnit.

7.4 Závěr výzkumného šetření

Ve výzkumné části práce je prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru provedeno výzkumné šetření s odborníky, kteří se zabývají problematikou trestného činu zanedbání povinné výživy. Respondenti, kteří odpověděli na moje otázky, jsou dva pracovníci Policie České republiky, vedoucí střediska probační a mediační služby, referentka městského úřadu – odbor sociálně právní ochrany dětí a odborný poradce, který působí v občanské poradně. Na základě získaných rozhovorů s výše uvedenými respondenty bylo snahou odpovědět na stanovené výzkumné otázky.

VO 1: Jak se odlišuje osobnost pachatele od ostatních osobností?

Jak bylo uvedeno v teoretické části práce, osobnost pachatele trestného činu je velmi rozsáhlé a složité téma, které nemá jasně dané schéma vzniku takovéto osobnosti. U každého jedince můžeme v jeho chování a prožívání zpozorovat něco, co je pro něho relativně stálé a nemění se. Takovéto chování je projevem relativně trvalých osobnostních dispozic. Pojem osobnost otevírá prostor pro široké pole různých problémů, hledisek a otázek zkoumání. Každý jedinec reaguje na danou situaci různě, to znamená, že každý reaguje svým osobitým způsobem. Bohužel se jednoznačně nedá vymezit osobnost pachatele trestného činu zanedbání povinné výživy od ostatních osobností. V případě osobnosti pachatele tohoto trestného činu se můžeme setkat s velkou rozmanitostí těchto typů. Významnou skupinu tvoří osoby s nějakou závislostí. Může se jednat o závislost na alkoholu, drogách nebo herních automatech. Takovýto jedinec vkládá všechny své vydělané peníze či úspory do svých potřeb a zájmů a o potřeby svého dítěte se nezajímá. V tomto případě se jedná právě o alkohol, drogy nebo hazardní hry, které jsou u tohoto člověka na prvním místě. Na následné zaplacení alimentů matce nebo dítěti už však peníze nezůstávají. Dalším typem může být jedinec, kterému se prostě nechce pracovat a neobstará si tedy na placení výživného žádné finanční prostředky. Tito lidé nemají potřeby shánět si zaměstnání. Na druhou stranu existují i případy kdy povinný nemůže platit z důvodu zdravotního postižení, kvůli kterému nemůže vykonávat práci. Takovýto člověk dostává pouze minimum peněz pro svoji potřebu a na placení alimentů dítěti už mu nezůstávají peníze.

Dále jsou zde typy tzv. zhrzených mužů. Tito muži nemohou překousnout rozchod nebo rozvod se svojí partnerkou, nedokážou se vypořádat s tím, že si jejich partnerka či manželka našla nového partnera, nového otce pro jejich děti. Nedokážou

nebo nechtějí se vypořádat s rozpadem jejich rodiny. Následně ze strany tohoto zhrzeného muže nastupuje pomsta v podobě neplacení výživného. Velkou skupinu tvoří také muži vztahově nestálí, kteří jsou schopni zplodit několik dětí s několika různými partnerkami. Pachatelé trestných činů zanedbání povinné výživy jsou dosti často jednoduché osobnosti, i když i výjimky potvrzují pravidlo. Těmito pachateli mohou být i vysokoškolsky vzdělaní jedinci, kteří výživné nehradí partnerce či bývalé manželce schválně, protože jim nebylo něco z jejich strany umožněno. Například kdy matka nechce své dítě k muži posílat, nechce, aby se spolu stýkali či pravidelně vídali a podobně. Pachatelé jiných trestných činů například trestných činů, které se týkají násilí, jsou samozřejmě mnohem komplikovanější osobnosti. Všichni respondenti se souhlasně shodují, že těchto osobnostních typů je opravdu mnoho a nedá se přesně určit jednu jedinou osobnost, tedy, že nelze jednoznačně určit osobnost pachatele trestného činu zanedbání povinné výživy.

VO 2: Na jakých předpokladech je závislý trestný čin zanedbání povinné výživy?

Zda se jedná o individuální předpoklady či zda k páčání této trestné činnosti dochází pod vlivem sociálního působení nelze přesně vystihnout. Respondenti se však shodují v tom, že se jedná spíše o ty předpoklady individuální. Záleží na každém jedinci, jak se svým životem naloží, jak ho prožije nebo jak se v něm bude chovat. Někteří jedinci nikdy nic nemuseli a proto se také tak chovají. Nerespektují zákony a bohužel někdy ani své partnery. V tomto případě se jedná o individuální předpoklady k páčání tohoto trestného činu. Zda za ním stojí genetické vybavení či různé poruchy daného jedince nemůžeme určit s přesností. Můžeme však konstatovat, že dědičnost v kombinaci s jinými dispozicemi může způsobit deviantní chování jedince. Může způsobit, že se jedinec přestane chovat podle pravidel a nebude dodržovat normy, které jsou mu jasně dány. Pro takovéto jednání je určující biologická podstata člověka, která předurčuje jeho následný vývoj. Může zde hrát významnou roli i předchozí rodinná anamnéza pachatele tohoto trestného činu. Také to závisí na jakém způsobu či principu fungovala jeho biologická rodina, k jaké zodpovědnosti byl dotyčný jedinec veden a to už od dětství. Samozřejmě to souvisí i s kvalitou výchovy v rodině či působením a mírou ovlivnění širším sociálním okolím. Mezi toto širší sociální okolí poté můžeme řadit například školu nebo vrstevnickou partu. Dále zde hraje velkou roli vzdělání pachatele. Stupeň vzdělání může ovlivnit vývoj jedince v páčání trestné činnosti. Trestná činnost, stejně jako i

jiné činnosti člověka, mají určitou souvislost s genetickou výbavou jedince, kam můžeme zařadit například poruchy jeho osobnosti. K páchání trestného činu zanedbání povinné výživy nejčastěji přispívají individuální předpoklady pachatele, avšak jednoznačně se nedá vyloučit ani podíl sociálního působení na daného jedince.

VO 3: Jaké jsou důvody, proč lidé neplatí výživné?

V tomto případě, hledáme ty důvody, které činí chování pachatele srozumitelným a pochopitelným pro vnější okolí i když tomu tak mnohdy není. Ve většině případů se jedná o důvody, které jsou opravdu nepochopitelné i ostatním lidem. Způsob chování vyplývá z toho, jak interpretujeme situaci, v níž se právě nacházíme. Pokud se jedná o trestný čin zanedbání povinné výživy, je za potřebí, postupovat případ od případu. Každý jedinec, který se dopouští spáchání tohoto trestného činu, je jedinečnou osobností. Bezesporu je hned několik důvodů, proč dochází k neplacení výživného. Existuje tolik důvodů, jako je lidských osudů. Každý lidský osud je rozmanitý a různý. Každá rodina a každý člověk je originál a tak bychom měli přistupovat i k tomuto problému. Důvody proč lidé neplatí výživné, jsou stručně shrnuty na nedostatek financí, špatné vztahy mezi partnery po rozvodu/rozchodu, schválnosti ze strany jednoho nebo druhého partnera či tíživá osobní situace.

Pokud se zaměříme na tento problém hlouběji, můžeme sem zařadit další důvod a tím je nezodpovědnost rodiče. Jedná se o rodiče, kteří absolutně nerespektují fakt, že mají ze zákona uloženou vyživovací povinnost a tuto povinnost neplní úmyslně. Jedná se například o zhrzeného muže, kterého opustila partnerka či manželka, která si v zápětí našla nového partnera. Tento zhrzený muž pak nechá sobecky veškerou starost o dítě na své bývalé partnerce či manželce a je rozhodnutý nepřispívat na výživu svého dítěte. Další skupinou jsou ti, kteří finanční prostředky utrácejí za své osobní potřeby. Tyto potřeby se bohužel týkají alkoholu, závislosti na automatech nebo závislosti na cigaretách případně na drogách. Spousta z nich by mohla platit výživné alespoň z části, řádově, ale nedělají to, aby jim zbylo právě na tyto jejich osobní potřeby. Těmto lidem je to v podstatě jedno a spoléhají na protistranu, že dítě zabezpečí a postará se o něho. V dalším případě spoléhají na stát a to tak, že si protistrana zažádá o různé dávky na dítě.

Mezi další závažný důvod neplacení výživného bych zařadila jedince, kteří nejsou dostatečně připraveni na rodičovství. Jedna se především o mladé páry, které

ještě nemají vyřešenou otázku společného bydlení či zaměstnání. Páry, které přivedou dítě na svět, aniž by na to byli předem jakkoliv připraveni protože si dosud neuvědomují plnou zodpovědnost za život dítěte, které přivedou na svět. Dalším důvodem je respekt k zákonům, úcta k autoritám a morálním hodnotám. Bohužel oproti dřívějším dobám, není dnes povinností pracovat. Tedy komu se nechce, tak nepracuje. Je také možnost pracovat neoficiálně, tzv. „na černo“. Tento výdělek pak není možné postihnout například exekucí. Dále jsou zde rodiče, kteří přišli o zdroj příjmů a to ne vlastní vinou. Jedním z důvodů může být ztráta zaměstnání nebo vážná nemoc a k placení výživného již nezbývají finanční prostředky. Neplacení výživného může mít souvislost i s mechanismem stanovování výše výživného. Podle mého názoru je celý mechanismus postavený špatně. Soud posuzuje schopnosti a možnosti povinného a stanoví určitou výši výživného bez ohledu na aktuální schopnosti a možnosti povinného. Všechny tyto důvody se bezesporu promítají do problematiky neplnění vyživovací povinnosti. Byl by to opravdu dlouhý výčet všech důvodů, proč lidé neplatí svým dětem výživné. Jak již bylo řečeno na začátku – je tolik důvodů neplacení výživného, kolik je lidských osudů a proto by se k tomuto problému mělo taky tak přistupovat.

Závěr

Bakalářská práce s názvem „Osobnost a motivace pachatele trestného činu zanedbání povinné výživy“ je zaměřena na problematiku, která se týká neplacení výživného. Pojednává o osobnosti pachatele a motivaci, která vede ke spáchání tohoto trestného činu. Dále se zabývá rozбором trestného činu zanedbání povinné výživy podle ustanovení § 196 trestního zákoníku. Hlavním cílem bakalářské práce je zmapovat osobnost pachatele a jeho motivaci, která vede ke spáchání tohoto trestného činu.

V teoretické části práce, jejímž cílem je zmapovat podle dostupné literatury problematiku neplacení výživného se dále zabývám osobností a motivací pachatele trestného činu zanedbání povinné výživy. Nejprve se věnuji základním biologickým, psychologickým a sociologickým aspektům osobnosti. V práci je dále věnována pozornost motivaci pachatele trestného činu k protiprávnímu chování a jeho následnými příčinami protiprávního jednání. Dále jsou zde uvedeny základní pojmy výživného a vyživovací povinnosti, které jsou vysvětleny dle aktuální právní úpravy. Dále jsem definovala současné druhy vyživovací povinnosti. Ve své bakalářské práci se zaměřuji pouze na vyživovací povinnost rodičů k dítěti jakožto nejrozšířenější problematice v tomto druhu trestného činu. Součástí práce je rozbor trestného činu dle ustanovení § 196 trestního zákoníku. Následně jsem přiblížila druhy trestů a vhodnost jejich užití. Součástí teoretické části je i objasnění institutu účinné lítosti u tohoto trestného činu.

Výzkumná část práce je zaměřena na osobnost pachatele trestného činu zanedbání povinné výživy. Cílem výzkumného šetření je zmapovat osobnost a motivaci pachatele k tomuto trestnému činu. K dosažení cíle je zvolena kvalitativní metoda polostrukturovaného rozhovoru s odborníky, kteří se uvedenou problematikou zabývají. Výzkumné šetření je založeno na rozhovorech celkem s pěti respondenty. Mezi první dva respondenty patří pracovníci Policie České republiky na pozici vyšetřovatelů na oddělení obecné kriminality. Dalším respondentem je vedoucí střediska probační a mediační služby a také pracovnice sociálně právní ochrany dětí. Posledním respondentem je odborný poradce, který působí v občanské poradně. Rozhovory s těmito lidmi mi umožnily vícero pohledů na danou problematiku. I když se všichni respondenti zabývají stejným problémem, každý

z nich do něho nahlíží poněkud v jiné situaci a to mi právě umožnilo uchytit problematiku naplacení výživného z různých stran.

Každý vztah začíná láskou a náklonností, která se později může přeměnit v nenávist a zlobu kdy si přejeme druhého potrestat, urazit a přinutit k něčemu co by mělo být považováno za automatické. Proto jsou soudní řízení tak složitá, komplikovaná a nejednotná. Přála bych si, aby sporů o výživné bylo co nejméně a pokud by už k takovému sporu mělo dojít, aby byl jeho průběh hladký, aby se rodiče dohodli společně na řádném vyplácení. Poněvadž se jedná především o děti, kterých se pak tyto záležitosti týkají nejvíce a velmi často se na nich i negativně projevují. Přála bych si, aby česká společnost začala být kulturní a vyspělá natolik aby bylo normální alimenty platit a ne se jim vyhýbat.

Myslím si, že trestní sazba u trestného činu zanedbání povinné výživy by měla být vyšší a tresty by měly být přísnější, protože v České republice žijí tisíce dětí pod hranicí chudoby a to právě z důvodů neplacení výživného. Doufám, že tato práce poskytne informace o trestném činu zanedbání povinné výživy a také informace o osobnosti pachatele a motivaci, která vede ke spáchání tohoto trestného činu všem, které tato problematika určitým způsobem zajímá.

Seznam použitých zdrojů

Použitá literatura:

BALCAR, Karel. *Úvod do studia psychologie osobnosti: celost. vysokošk. učebnice pro studenty filozof. fakulta stud. oboru psychologie*. 1. vyd. Praha: SPN, 1983. 231 s. Učebnice pro vysoké školy.

BALCAR, Karel. *Úvod do studia psychologie osobnosti*. 2., opr. vyd. V Chrudimi: Mach, 1991. 217 s.

CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Úvod do psychologie osobnosti*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. 287 s. Psyché. ISBN 978-80-247-4033-1.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie*. Vyd. 1. Praha: Eurounion, 1998. 255 s. ISBN 80-85858-70-3.

FRANCOVÁ, Marie a DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2008. xii, 243 s. Právní rukověť. ISBN 978-80-7357-350-8.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000, 207 s. ISBN 80-85931-79-6.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2.

CHODĚRA, Oldřich. *Partnerství, manželství a paragrafy*. 1. vyd. Praha: Grada, 2002. 107 s. Právo pro každého. ISBN 80-247-0217-7.

JEDLIČKA, Richard et al. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Vyd. 1. Praha: Themis, 2004. 478 s. ISBN 80-7312-038-0.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013. 968 s. Student. ISBN 978-80-87576-64-9.

KOMENDA, Antonín. *Sociální deviace: historická východiska a základní teoretické přístupy*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999. 313 s. ISBN 80-244-0019-7.

KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Rodina a výživné: vyživovací povinnost rodičů, dětí a dalších příbuzných*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011. 151 s. Praktik. ISBN 978-80-87212-84-4.

KRAUS, Blahoslav. *Společnost, rodina a sociální deviace*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 157 s. Recenzované monografie; 44. ISBN 978-80-7435-411-3.

KRAUS, Blahoslav. *Sociální deviace v transformaci společnosti*. Vydání první. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. 210 stran. ISBN 978-80-7435-575-2.

KRAUS, Blahoslav a kol. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. 325 s. ISBN 978-80-7435-080-1.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. 144 s. Studijní texty. ISBN 80-85850-24-9.

NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1995. 336 s. ISBN 80-200-0525-0.

NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace lidského chování*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1996. 270 s. ISBN 80-200-0592-7.

POLIŠENSKÁ, Petra, ed. *Přehled judikatury ve věcech vyživovací povinnosti rodičů*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. 430 s. Judikatura. Přehledy judikatury; sv. 94. ISBN 978-80-7478-046-2.

SVOBODA, Mojmir. *Psychologická diagnostika dospělých*. Vyd. 2., v nakl. Portál 1. Praha: Portál, 1999. 342 s. ISBN 80-7178-327-7.

ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013. 302 s. Teoretik. ISBN 978-80-87576-74-8.

TĚŽKÁ, Olga. *Vyživovací povinnost*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1984. 293 s. Praktické příručky / Panorama.

URBAN, Lukáš, DUBSKÝ, Josef a BAJURA, Jan. *Sociální deviace*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. 231 s. ISBN 978-80-7380-397-1.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pracovníky policie a vězeňské služby*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita, 2003. 2 sv. (102, 105 s.). ISBN 80-7083-702-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008. 870 s. ISBN 978-80-7367-414-4.

ZÁHORSKÁ, Jindřiška. *Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. 135 s. ISBN 978-80-7367-236-2.

Právní předpisy:

OBČANSKÝ ZÁKONÍK. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů [online]. 2012. [cit. 2017-03-11]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

TRESTNÍ ZÁKONÍK. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů [online]. 2009. [cit. 2017-03-11]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

Ústava ČR; Listina základních práv a svobod; Parlament, volby, Ústavní soud, Ombudsman, ministerstva; Antidiskriminační zákon, Zákon o Sbírce zákonů; Volba prezidenta: redakční uzávěrka 2014. Česko. Ostrava: Sagit, 2014. ÚZ: úplné znění. ISBN 978-80-7488-031-5.

Internetové zdroje:

ČESKO. *Úmluva o právech dítěte* [online]. 1989. [cit. 2017-03-16]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

Příloha č. 1: Přepis vybraného rozhovoru

Tento rozhovor poskytl respondent č. 1., paní H. – vyšetřovatelka a komisařka Policie České republiky, oddělení obecné kriminality v Rychnově nad Kněžnou.

Otázka č. 1: Jaký je Váš osobní názor na problematiku výživného? (Je podle Vás stanoveno v dostatečné výši? Jak hodnotíte mechanismus jeho stanovování?)

„Výživné je podle mě všeobecně stanovováno hodně nízké a to vzhledem k tomu, že je určováno zejména na základě příjmů či možných příjmů povinných osob, které mají přispívat na výživné nezaopatřené osoby (u možných předpokládaných příjmů - které by byli ti dotyční se svojí kvalifikací a zdravotním stavem schopni získat). Způsob, z jakého se při určení výše výživného vychází, se mi nelíbí, protože je to skutečně podle příjmů povinné osoby a nikdo se neptá na to, jak a kde osoba, která o děti trvale pečuje (zpravidla žena), vezme peníze na potřeby svých dětí, to znamená, že nasytit, obléct, školní pomůcky apod. je prostě z něčeho musí. Měla jsem i případ, kdy žena takto pracovala na dva úvazky ve zdravotnictví a po své "normální směně" jela na další, kde pracovala, takto to bylo řádově několik let, aby mohla své děti zabezpečit a mohla jim umožnit i studium vysoké školy.“

Otázka č. 2: Jaké jsou podle Vás důvody, proč lidé neplatí výživné?

„Myslím, že jedním z důvodů, proč lidé neplatí výživné, je vedle sociálního (že na to nemají), také ten, že je jim to v podstatě jedno a spoléhají na protistranu, že se prostě postará - línost, sobeckost atd. Spousta by mohla platit výživné alespoň zčásti, řádově 200,- -500,-Kč, ale nedělají to, aby jim zbylo na jejich potřeby (cigarety apod.) Spoléhají na stát, že si protistrana požádá o různé dávky.“

Otázka č. 3: Jaký je Váš názor na tzv. zálohové výživné, případně přenesení vyživovací povinnosti na prarodiče?

„Na prarodiče bych vyživovací povinnost nepřenesla, oni za to skutečně nemohou a v dnešní době na tom většina z nich není ekonomicky tak dobře, aby hradila výživné za své neplatící děti. Z toho by vlastně ti, co tuto povinnost mají, neměli žádnou povinnost či postih, tedy ani žádnou motivaci příště radši platit. Zálohovému výživnému bych se nebránila, alespoň by ta rodina byla nějakým způsobem zajištěna a měla by jistotu, že nebude zcela bez finančních prostředků.“

Otázka č. 4: Je trestná činnost pachatele závislá na jeho individuálních předpokladech (genetické vybavení, různé poruchy) nebo je tato trestná činnost výsledkem sociálního působení (rodina, širší sociální okolí)?

„Podle mě se jedná většinou u těchto neplatících lidí o jejich individuální předpoklady. Nikdy nic nemuseli, a proto se tak i chovají.“

Otázka č. 5: Odlišuje se osobnost pachatele a její projevy výrazným způsobem od ostatních osobností? Pokud ano, jak?

„Pachatelé trestných činů zanedbání povinné výživy jsou dosti často jednoduché osobnosti, i když i výjimky potvrzují pravidlo. Zním i vysokoškolsky vzdělané pachatele, kteří výživné nehradí prostě natruc, schválně, protože jim nebylo něco ze strany oprávněných umožněno (např. to, že matky nechtějí děti k otcům posílat). Pachatelé jiných trestných činů (týkající se násilí apod.) jsou samozřejmě o hodně komplikovanější osobnosti.“

Otázka č. 6: Je možné pozitivně ovlivnit osobnost pachatele tak, aby se do budoucna již trestné činnosti nedopustila?

„Vždy se snažím na pachatele, pokud jsou tomu nakloněni, pozitivně působit, aby výživné hradili, někdy to vyjde a uhradí celou dlužnou částku, ve většině případů to nevyjde.“

Otázka č. 7: Jaká je recidiva u tohoto trestného činu?

„Recidiva u tohoto trestného činu je taková, že se setkáváme ve své práci opakovaně se stejnými lidmi - pachateli, možná, že by přísnější tresty mohly trochu tu recidivu eliminovat. Kdyby to pachatele významněji zasáhlo do jejich práv a svobod, tak by možná více výživné hradili, tak jak mají.“

Otázka č. 8: Problémy s neplněním výživného - jaké má v takovém případě poškozený rodič možnosti? A jsou s těmito možnostmi obeznámeni?

„Poškozený rodič má zejména možnost exekuce - srážky ze mzdy, případně další exekuce, ale běžně v praxi se setkáváme s pachateli, kteří nikde nic nemají a pracují na černo, pak není jak je hmatatelně postihnout. Poškozené informujeme o stránkách "vasevyzivne", kde jim mohou případně ještě nějak zkusit pomoci.“

Otázka č. 9: Jak by se mělo postupovat v případě neúspěchu trestního oznámení a následném provedení exekuce? A v jakém procentu případů k němu podle Vás přibližně dochází? (řadí se vymáhání výživného mezi úspěšné nebo je tomu naopak?)

„Pojem neúspěch trestní oznámení - pokud tím mám rozumět, že rodič tímto krokem nezískal dlužné výživné pro své děti, ač byl pachatel potrestán - odsouzen, tak s tím my jako policie nic neuděláme, jak jsem napsala výše, tresty jsou v ČR za tyto trestné činy hodně nízké a pachatele nemotivují k tomu, aby příště svoji vyživovací povinnost plnili. Pokud pachatel pracuje načerno a je nemajetný (nemá dům, auto, hodnotné věci, sociální dávky apod.) - není mu co sebrat a z čeho peníze na výživné získat.“

Otázka č. 10: Pokud je to možné, poprosím Vás o uvedení příkladu z praxe.

„Jak jsem již zmínila, znám jednu paní, která hodně let pracuje ve dvou zaměstnáních, aby mohly její děti vystudovat vysokou školu. Velkým mínusem v tomto případě je, že tomu obětovala čas, který by mohla strávit se svými dětmi. Ale na druhou stranu, když jsem vyslychala již zletilé děti, kdy v případě jejich zletilosti je musíme vyslechnout, tak jsem zpětně paní pochválila za jejich výchovu, jak byly její děti vychované, samostatné a vedené k dobrému životu. Jako dovětek uvádím, že zde otec opakovaně řádově 15-20 let (prakticky dokud děti studovaly) svoji vyživovací povinnost nikdy neplnil, i když za to byl odsouzen i k nepodmíněnému trestu a zcela se tak v jeho případě jakékoliv zlepšení a výchova minulo účinkem. Naproti tomu jeho syn i dcera si po celou dobu studia přivydělávali na brigádách, aby své matce trochu ulevili. Zní to jako pohádka, ale je to pravda a proto mi to dosud utkvělo v mysli. Jako druhý případ bych mohla zmínit matku s dvěma malými dětmi, kdy je otec opustil a přestal se jakkoliv starat o rodinu v době, kdy mladší dítě onemocnělo akutní leukémií a výdaje v rodině se rapidně zvýšily o léky, hospitalizaci matky s nemocným dítětem atd. Kdyby jí nepomohli její rodiče a to nejen finančně, zcela jistě by situaci nezvládala. Rovněž jim pomáhala i nadace Žlutý anděl, která měsíčně také matce posílala určitou finanční částku. I tento případ mi hodně dlouho zůstal v mysli. Pachatel byl odsouzen přísněji za to, že vystavil děti nebezpečí nouze. K mé radosti je to nemocné dítě již zcela zdravé, občas je potkávám a maminka si mě pamatuje a zdraví.“

Otázka č. 11: Kdybyste měl/měla možnost něco změnit či zlepšit, co by to bylo?

„Výši výživného bych stanovila bez ohledu na příjmy povinné osoby (pokud je zdravý, a věkově schopný práce), případně je opravdu nutné rodinu oprávněných dětí dotovat a to i ze strany státu. Nebylo by špatné zavést něco podobného jako je insolvence i do dlužného výživného u těch, co mají extrémně vysoké dluhy, kdyby pět let skutečně někde oficiálně pracovali a odváděli pravidelně byt' nižší částky, s tím, že by se jim zbývající dlužné výživné "odmazalo" a zůstalo jim pouze běžné výživné, tak by to aspoň trochu bylo ku prospěchu = děti by ty peníze skutečně dostaly. Současné trestní postihy pachatele vůbec nemotivují něco změnit.“